

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Jana Žežulková

Citoslovce ve španělštině a češtině s přihlédnutím ke katalánštině

Interjections in Spanish and Czech with regard to Catalan

2016

Doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za vstřícnost, trpělivost a odbornou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání stejného nebo jiného vysokoškolského titulu.

V Praze, dne 12. 5. 2016

Podpis.....

Abstrakt:

Cílem práce je analyzovat pojetí citoslovcí ve španělštině a češtině s přihlédnutím ke katalánštině. Práce má dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část práce se zaměřuje na definici citoslovcí z hlediska gramatiky a rozděluje je na základě slovnědruhového původu na vlastní a nevlastní. Následně se zabývá pojetím citoslovcí z hlediska pragmatiky – důraz je kladen na roli citoslovcí v interpretaci výpovědi a vyjadřování modálních významů. Na základě převažující jazykové funkce jsou potom většinou autorů klasifikována na expresivní, apelativní a fatická. Praktická část práce je zaměřena na jedenáct španělských vlastních citoslovcí *eh, ah, oh, ay, bah, uy, ja, zas, pum, hum* a *uf* a jejich katalánských ekvivalentů *eh, ah, oh, ai, bah, ui, ha ha, zas* (nebo *xac*), *pum, hum* a *uf*. V paralelním korpusu InterCorp jsou zkoumány jejich české protějšky a způsoby překladu v obecném slova smyslu. Důraz je kladen zejména na španělská citoslovce, situace v katalánštině je pokládána za doplňující.

Klíčová slova: citoslovce – španělština – čeština – katalánština – modalita - pragmatika – jazykový korpus

Abstract:

The aim of the thesis is to analyse the interjections in Spanish and Czech with regard to Catalan. The thesis consists of two parts – theoretical and practical. The theoretical one is focused on the definition of interjections from the grammatical point of view; moreover, it describes the distinction between proper and improper interjections. Subsequently, it goes through the role of interjections in the field of pragmatics, especially in terms of interpretation of the utterance and expression of its modal meanings. According to the predominant function, they are classified into mainly three categories – expressive, appellative and phatic. The practical part is focused on analysing some of the most important Spanish proper interjections: *eh, ah, oh, ay, bah, uy, ja, zas, pum, hum* and *uf* and their Catalan equivalent *eh, ah, oh, ai, bah, ui, ha ha, zas* (or *xac*), *pum, hum* and *uf*. The analysis is based on the linguistic corpus InterCorp. The most important part of the practical part are Spanish interjections and their Czech equivalents, while the Catalan ones are considered complementary.

Key words: interjections - Spanish – Czech – Catalan – modality – pragmatics – linguistic corpus

Obsah

1. Úvod	7
2. Obecná charakteristika citoslovcí	8
3. Definice citoslovcí	10
3.1. Pojetí citoslovcí ve španělských gramatikách	10
3.2. Pojetí citoslovcí v katalánských gramatikách	11
3.3. Pojetí citoslovcí v češtině	12
4. Citoslovce vlastní a nevlastní	14
4.1. Vlastní a nevlastní citoslovce ve španělštině	15
4.2. Vlastní a nevlastní citoslovce v katalánštině	17
5. Morfologie citoslovcí	18
6. Fonologická charakteristika citoslovcí	20
7. Syntaktická charakteristika citoslovcí	22
7.1. Citoslovce jako samostatná věta	22
7.2. Citoslovce ve vztahu k větným členům	23
8. Pojetí citoslovcí v sémantice	24
8.1. Lexikální versus pragmatický význam	24
8.2. Citoslovce jako znak	24
8.3. Specifické postavení onomatopoických slov	26
8.4. Citoslovce a onomatopoická slova: rozdíly ve významu	27
9. Pojetí citoslovcí v pragmatice	29
9.1. Citoslovce v teorii relevance	29
9.1.1. Inferenční model komunikace	30
9.1.2. Citoslovce a explikatura	31
9.1.3. Citoslovce a kontext	32
9.2. Citoslovce v teorii mluvních aktů	34
9.3. Citoslovce jako diskurzivní markátory	35
10. Pragmatická klasifikace španělských citoslovcí	37
10.1. B. Zavadil a P. Čermák	37
10.2. E. Alarcos Llorach	40
10.3. M. J. López Bobo	41
10.4. R.A.E.: Nueva gramática de la lengua española: Manual	41
10.5. Á. Alonso Cortés	42
10.6. N. Cueto Vallverdú a M. J. López Bobo	44

10.7. M. Á. Torres Sánchez a J. L. Berbeira Gardón	45
11. Pragmatická klasifikace katalánských citoslovcí	48
12. Případové studie: vybraná citoslovce a jejich české protějšky	49
12.1. Popis metodologie	49
12.2. Eh	51
12.3. Ah	57
12.4. Oh	60
12.5. Ay	63
12.6. Bah	65
12.7. Uy	68
12.8. Ja	69
12.9. Zas	70
12.10. Pum	72
12.11. Hum a uf	72
13. Závěr	74
14. Shrnutí ve španělštině a češtině	76
15. Seznam použité literatury	80

1. Úvod

Tématem této práce budou citoslovce ve španělštině, češtině a katalánštině. Jde o velmi zajímavé téma, které může být zkoumáno z různých úhlů pohledu. Nabízí se proto otázka, jak ho uchopit, aby vynikly všechny důležité aspekty. Práce proto bude mít dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části práce se nejprve budu zabývat obecnými definicemi citoslovcí ve španělštině, češtině a katalánštině, aby bylo možné vytvořit obecný rámec jazykových prostředků považovaných za citoslovce. V tomto směru je důležité rozdělení citoslovcí na základě slovního druhu, z něhož pocházejí, a to na citoslovce vlastní a citoslovce nevlastní. Klíčová budou zejména citoslovce vlastní, protože nepocházejí z jiných slovních druhů, a jsou tak pro daný jazyk specifická. Budou také východiskem pro praktickou část práce.

Následně bych se chtěla věnovat charakteristice citoslovcí ze dvou perspektiv, a to gramatické a pragmatické. V rámci gramatiky se budu zabývat fonologickou, morfologickou a syntaktickou charakteristikou. V kapitole o pragmatice bych se potom ráda zaměřila na postavení citoslovcí vzhledem k vyjadřování modálních významů a interpretaci implicitních i explicitních významů výpovědi. V této souvislosti budu hovořit zejména o teorii mluvnických aktů a teorii relevance, protože právě v rámci těchto teorií jsou citoslovce v odborné literatuře zmiňována.

Pokud jde o modální významy a s nimi související jazykové funkce, právě ony představují z pohledu pragmatiky zásadní kritérium při klasifikaci citoslovcí. Těchto klasifikací se objevuje celá řada, ale rozsah práce neumožňuje věnovat se všem ve stejném rozsahu. Proto budou vybrány pouze některé, na jejichž základě se pokusím o popis obecných tendencí.

Pro účely praktické části práce budou vybrána nejvýznamnější španělská a katalánská vlastní citoslovce. Na základě dat v paralelním korpusu InterCorp se zaměřím na jejich české protějšky a na způsoby, jakými jsou tato citoslovce do češtiny překládána.

Původním záměrem bylo studovat španělská a katalánská citoslovce v rovnocenném poměru, to se však ukázalo jako obtížně proveditelné. Důvodem byl nejen omezený rozsah práce, ale také skutečnost, že katalánská část InterCorpu nedisponuje dostatkem dat. Nebylo by proto možné objektivně popsat katalánská citoslovce, jejich české protějšky nebo způsoby překladu. Středobodem práce budou tedy citoslovce španělská, a to jak v teoretické, tak v praktické části. Situace v katalánštině bude proto pojímána pouze jako přihlídnutí ke španělštině.

2. Obecná charakteristika citoslovcí

V této kapitole se budu zabývat definicemi citoslovcí coby slovního druhu, které předkládají gramatiky španělského, českého a katalánského jazyka. V souvislosti s tím se zaměřím na kontext, v němž se citoslovce nejčastěji zmiňují, a jak k nim tedy odborná literatura přistupuje. Zajímavé bude především porovnání, v jakém poměru se gramatiky zmiňují o citoslovcích z gramatického hlediska a do jaké míry je naopak charakterizují z perspektivy funkční a pragmatické. Stěžejní bude zejména situace ve španělštině; situace v katalánštině a češtině bude zmíněna také, ale ne tak obsáhlým způsobem.

Pokud jde o definici citoslovcí, odborná literatura nezaujímá jednotný postoj. Prvním problémem, se kterým se můžeme setkat, je skutečnost, že citoslovce nebývají počítána mezi tradiční jasně vymezené slovní druhy, jakými jsou například podstatná jména, přídavná jména nebo zájmena, neboť nepředstavují gramaticky snadno charakterizovatelnou skupinu. Jazykové prostředky, které mohou být zařazovány mezi citoslovce, jsou velmi různorodé. Jak uvidíme později, citoslovce je možné rozdělit na vlastní a nevlastní, do hry rovněž vstupují tzv. onomatopoické výrazy, jejichž zařazení mezi citoslovce je diskutabilní, ale je nutné je brát v úvahu. Další skupinu tvoří vokativy, které mohou být reprezentovány nejen jmény, ale i jinými formami oslovení, např. gramatikalizovanými imperativy.¹ To vše přispívá k velkému rozsahu jazykových prostředků, které bychom mohli zařadit mezi citoslovce. Jak bude patrné později, důležitou roli hraje především proces gramatikalizace, který zástupce jiných slovních druhů vzdaluje od původního významu a naopak přibližuje interjekčnímu užití.

Ze syntaktického hlediska bude důležité zaměřit se na postavení citoslovcí vzhledem k výpovědnímu celku. Situaci ztěžuje fakt, že některá citoslovce se mohou substantivizovat (např. *ay – los ayes*), a při syntaktickém rozboru je tedy pojímáme jinak než klasická interjekční užití.²

Nemůžeme pominout ani fonetické hledisko – v rámci citoslovcí se ve velké míře vyskytují hláskové skupiny, které jsou jinak v daném jazyce považovány za neobvyklé, a někteří autoři je proto považují za cizorodé prvky.³ Neobvyklá seskupení fonémů přispívají i ke grafické variantnosti – např. *puf – puff – puaff* atd. Nabízí se i otázka ztotožnění tzv. vlastních citoslovcí s neartikulovanými výkřiky. Odborná literatura hovoří zejména o vlastních citoslovcích jako o kategorii s takřka neomezeným repertoárem – mluvčí může napodobovat

¹ Alonso Cortés, Á. (1999, s. 4038-4039)

² Edeso Natalias, V. (2014, s. 330)

³ Rebollo Torio (1994, s. 386)

různé zvuky osobitým způsobem nebo vymýšlet jiné varianty stávajících citoslovečných výrazů.⁴

Vůbec nejdůležitější je ale sémantická a pragmatická stránka věci. Hlavními problémy, jimiž se zabývá odborná literatura, jsou zejména sémantický význam citoslovcí a jeho případný posun při gramatikalizačním procesu. Je zřejmé, že otázka sémantického významu se bude lišit v závislosti na citoslovcích vlastních a nevlastních. Vzhledem k tomu, že vlastní citoslovce připouští pouze interjekční užití, musí být analyzována jinak než citoslovce nevlastní, která mají původ v jiných slovních druzích, a mohou se tedy uplatnit ve více kontextech. Pokud jde o pragmatiku, citoslovce mají souvislost s ilokuční modalitou (z pohledu mluvčího) a s inferenčním procesem při interpretaci významu výpovědi (z pohledu příjemce sdělení).

Odborná literatura se hojně věnuje právě sémantickému a pragmatickému pohledu, naopak hledisko ryze gramatické je zastoupeno méně. V následujících kapitolách bych se ráda zaměřila právě na gramatický popis citoslovcí, tedy na jejich morfologii, fonologii a syntax. Nejprve bych však ráda porovнала definice citoslovcí jako samostatného slovního druhu, které předkládá odborná literatura.

⁴ López Bobo (2002, s. 13)

3. Definice citoslovcí

3.1. Pojetí citoslovcí ve španělských gramatikách

Cílem této kapitoly je charakterizovat citoslovce z gramatického hlediska. S tím souvisí i otázka, co vlastně pod termínem citoslovce chápeme. Budu se tedy zabývat citoslovcí jako samostatným slovním druhem a pokusím se popsat charakteristiky, které je od ostatních slovních druhů odlišují. Je však třeba říci, že v minulosti citoslovce často nebyla považována za samostatný slovní druh, a bývala tak zahrnována mezi jiné slovní druhy.⁵

Pokud se podíváme do slovníku Španělské královské akademie (*DRAE*), najdeme tuto definici:

*„...clase de palabras invariables, con cuyos elementos se forman enunciados exclamativos, que manifiestan impresiones, verbalizan sentimientos o realizan actos de habla apelativos.”*⁶

Jak je zřejmé, *DRAE* popisuje citoslovce především z hlediska komunikační funkce – definuje je jako prostředky k vyjádření duševního rozpoložení, expresivity nebo formulaci apelativního mluvního aktu. Pokud jde o gramatickou stránku věci, *DRAE* se o citoslovcích zmiňuje pouze jako o neohebném slovním druhu.

Nueva gramática de la lengua española – Manual charakterizuje citoslovce jako slovní druh, jehož prvořadým úkolem je buď samostatně tvořit zvolací výpověď, nebo být její součástí. Současně však nenechává stranou ani sémantické a pragmatické hledisko, tedy modální významy v rámci ilokučních mluvních aktů:

*„La interjección es una clase de palabras que se especializa en la formación de enunciados exclamativos. Con la interjección se comunican sentimientos e impresiones, se ponen de manifiesto diversas reacciones afectivas o se induce a la acción.”*⁷

Mluvnice současné španělštiny chápe citoslovce jako „nekonceptualizované (v některých případech i konceptualizované) minivýpovědi, které jsou projevem imitační, apelové nebo

⁵ Tamtéž, s. 11

⁶ *DRAE* (23.^a edición, 2014)

⁷ R.A.E. (2010, s. 623)

*emocionální funkce jazyka.*⁸ Stejný názor, tedy že citoslovce vyjadřují duševní rozpoložení a míru expresivity, zaznamenáváme i v *Gramática funcional del español.*⁹

Poněkud odlišnější přístup zaznamenáváme u Alarcose Lloracha. Východiskem je pro něj definice citoslovcí jako samostatného slovního druhu, který se nezačleňuje do větné struktury, nýbrž tvoří samostatné výpovědní celky:

*„Se designa como interjección una clase de palabras autónomas que, a diferencia de los sustantivos, los adjetivos, los verbos y los adverbios, no se insertan funcionalmente dentro de la oración y constituyen por sí solas enunciados independientes.”*¹⁰

V odborné literatuře se ve velké míře setkáváme právě s charakteristikou v rámci syntaxe, která se týká zapojení citoslovcí v rámci věty nebo možnosti autonomního postavení. Neméně časté je také spojení s modalitou výpovědi (jak bylo uvedeno výše).

Při studiu citoslovcí se jazykovědci neshodují na roli, kterou hrají v rámci jazykového systému. Jak uvádí *Gramática funcional del español*, můžeme se setkat se třemi převažujícími postoji:¹¹

- a) Citoslovce jsou nejazykovým prvkem, který tvoří součást *lenguaje natural*, ale není považován za součást jazykového systému. V minulosti byla citoslovce často chápána pouze jako výkřiky.
- b) Citoslovce jsou založena na podobnosti se zvukovými prostředky (např. se zvukovými projevy zvířat), mluvíme tedy o onomatopoickém charakteru.
- c) Citoslovce jsou charakterizována v rámci syntaxe. Můžeme se setkat s názorem, že jde o větný člen, nebo naopak, že citoslovce tvoří samostatnou větu. V tomto kontextu se setkáváme se zařazováním mezi zvolací výpovědi.

3.2. Pojetí citoslovcí v katalánských gramatikách

V katalánských gramatikách je situace v podstatě totožná. Citoslovce jsou zahrnována do kapitol o zvolací výpovědi a jsou porovnávána se zvoláním. Jsou zmiňována jako jazykový

⁸ Zavadil, B., Čermák, P. (2010, s. 410)

⁹ Hernández Alonso, C. (1996, s. 267)

¹⁰ Alarcos Llorach, E. (1994, s. 240)

¹¹ Hernández Alonso, C. (1996, s. 267)

prostředek, který je při utváření zvolacích výpovědí prvořadý.¹² Ze syntaktického hlediska rovněž hovoří o schopnosti tvořit samostatně větu.¹³

Druhou charakteristikou vlastností citoslovcí, o níž katalánské gramatiky hovoří, je jejich schopnost vyjadřovat modální významy.¹⁴

O těchto aspektech souhrnně pojednává i definice, kterou přináší slovník Institutu katalánských studií (*DIEC*). Kromě neohebnosti, schopnosti samostatně tvořit větu a vyjadřovat modální významy hovoří ještě o apelativní a onomatopoické funkci:

„...mot o locució invariable que equival sintàcticament a una oració i expressa l'actitud del parlant, estableix una comunicació entre el parlant i l'oient o evoca un soroll o un moviment.”¹⁵

Stejně jako tomu bylo u španělských gramatik, ani zde není opomíjeno hledisko prozodických prostředků, především intonace. Ta je dávana (v obou mluvnicích) do souvislosti nejen se zvolací výpovědí, ale také s vyjadřováním modalit výpovědi a jednotlivých modálních významů.

Velmi komplexně se citoslovcemi zabývá Maria Josep Cuenca.¹⁶ Pro účely této práce je asi nejzajímavější klasifikace citoslovcí podle slovnědruhového původu interjekčního výrazu a podle modálních významů, které mohou daná citoslovce vyjadřovat. Konkrétními příklady, které tvoří součást těchto kategorií, se ale budu zabývat až v dalších kapitolách.

3.3. Pojetí citoslovcí v češtině

Při porovnání situace v kontextu české jazykovědy budu vycházet z *Akademické gramatiky spisovné češtiny*.¹⁷ V *Akademické gramatice spisovné češtiny* najdeme citoslovce v kapitole zaměřené na slovní druhy a jejich morfologii. Zde mají citoslovce své místo coby jeden ze slovních druhů, a netvoří tedy součást většího celku. Citoslovce však nejsou explicitně definována – gramatika předkládá spíše soubor vlastností, které citoslovce mají z fonetického, morfologického a syntaktického hlediska. Tento stručný přehled nám slouží k základní

¹² Badia i Margarit, Antoni M. (1994, s. 136-139)

¹³ Cuenca, M. J. (2008, s. 3199-3231)

¹⁴ Tamtéž, s. 1210-1212

¹⁵ *DIEC* (2a edició, 2015)

¹⁶ Cuenca, M. J. (2008, s. 3199-3231)

¹⁷ Štícha, F., a kol. (2013, s. 533-535)

orientaci v problematice. Mezi základní rysy patří například tendence k redukovaným formám, neohebnost nebo nesyntaxmaticnost.¹⁸ Tato mluvnice se však podrobněji nezmiňuje o roli citoslovcí např. v pragmatice – soustředuje se především na jejich základní gramatický popis.

Záměrem je však zabývat se především španělskými (v menší míře i katalánskými) citoslovci a možnostmi jejich překladu do češtiny. Zevrubný popis českých citoslovcí proto nebude předmětem této práce.

¹⁸ Tamtéž, s. 535

4. Citoslovce vlastní a nevlastní

V odborné literatuře najdeme dva základní způsoby klasifikace citoslovcí.

- 1) Podle slovního druhu, z něhož dané konkrétní citoslovce pochází, rozdělujeme citoslovce na *vlastní (primární)* a *nevlastní (sekundární)*. Musíme tedy rozlišit, zda se jedná o slova výhradně interjekční, nebo zda jde o zástupce jiného slovního druhu, které mají interjekční funkci pouze v daném konkrétním užití.
- 2) Druhý způsob rozlišení vychází z převažujících jazykových funkcí a vyjadřovaných modálních významů. Tato klasifikace je pojata z hlediska pragmatiky a budu se jí zabývat v kapitolách o sémantice a pragmatice.

Nyní se však zaměřím na citoslovce vlastní a nevlastní. Toto rozdělení v podstatě nepředstavuje problém. Odborná literatura se při zařazování do skupiny vlastních či nevlastních citoslovcí shoduje na kritériu slovnědruhového původu a výhradně interjekčního užití.¹⁹ Vlastní citoslovce jsou také specifická z hlediska fonologického systému jazyka. Lingvisté hovoří o třeba o neobvyklých kombinacích fonémů nebo specifčnosti repertoáru vlastních citoslovcí v různých jazycích.²⁰

Nevlastní citoslovce mají původ v jiných slovních druzích, ale mohou být užitá interjekčně. Literatura hovoří o podstatných a přídavných jménech, slovesech a příslovcích. Je ale nesmírně důležité popsat, jak se vlastně zástupci jiného slovního druhu mohou změnit v citoslovce. Bezesporu nejvýznamnější roli hraje proces gramatikalizace, který je doprovázen „zmrazením“ morfologického tvaru příslušného výrazu a nabýváním zvolacího charakteru. Změna nastává i z hlediska významu. Gramatikalizací dochází ke ztrátě původního významu a získávání nového, pragmatického.²¹ V praxi to tedy znamená, že daný výraz už nemá referenční funkci, a nemá tedy konceptuální význam – nově slouží pouze k vyjádření modálních významů, které jsou abstraktní, pragmatické, např. duševní rozpoložení mluvčího. V průběhu gramatikalizačního procesu dochází k upozaďování původního, doslovného významu, a do popředí se dostává význam abstraktní. Stupeň gramatikalizace ale není u všech výrazů stejný, a tudíž někdy může být problematické určit, do jaké míry nový abstraktní význam převažuje nad původním konkrétním, a zda tedy již můžeme mluvit o daném výrazu jako o interjekčním.

¹⁹ Např. López Bobo, M. J. (2002), R.A.E. (2010), Cuenca, M. J. (2008), Zavadil B., Čermák, P. (2010) a další

²⁰ Rebollo Torío, M. (1994)

²¹ López Bobo, M. J. (2002, s. 26-27)

Je také důležité zmínit, že ze syntaktického pohledu také tyto výrazy přestávají být pouze větným členem, ale mohou tvořit samostatnou výpověď.²²

Podrobnější charakteristikou z morfologického, fonologického a syntaktického hlediska se budu zabývat v dalších kapitolách. Nyní se pokusím porovnat, jak definují vlastní a nevlastní citoslovce jednotliví autoři, a jaké výrazy tedy do těchto kategorií patří.

4.1. Vlastní a nevlastní citoslovce ve španělštině

Gramática descriptiva de la lengua española uvádí nejpoužívanější španělská citoslovce, která označuje jako vlastní. Definuje je jako většinou většinově jednoslabičná.

„...definiremos la interjección como una palabra constituida generalmente por una sola sílaba en cuyo ataque y coda pueden aparecer fonemas que o aparecen en final de la palabra en el léxico patrimonial, colocada preferentemente en posición inicial y cuyo significado es enteramente expresivo. Las principales interjecciones del español actual son ay, aj, bah, eh, ah, uy, oh, ca, ea, ja, puaf, puf, bo, bu, fu, hum, pse, psche, psst, tota y uff...interjecciones a las que se ha denominado propias“²³

O nevlastních citoslovcích potom hovoří jako o interjekčně užitých jménech a slovesech:

„Pueden usarse también nombres y verbos de modo interjectivo, que son denominadas impropias, como anda, arrea, caracoles, canastos, etc.“²⁴

Vlastní a nevlastní citoslovce mohou být rovněž definována jako primární a sekundární. Takové pojmenování volí například autoři *Mluvnice současné španělštiny*. Primární definují jako: *„...zvukové prostředky neplnící žádnou jinou funkci než interjekční, tj. onomatopoickou, apelovou nebo expresivní (afektivní).“²⁵*

Naproti tomu citoslovce sekundární popisují jako *„denominátory konvertované do funkce interjekčních prostředků imitačních, apelových nebo afektivních.“²⁶*

²² Cuenca, M. J. (2000, s. 40)

²³ Alonso Cortés, Á. (1999, s. 4025)

²⁴ Tamtéž, s. 4025

²⁵ Zavadil, B.; Čermák, P. (2010, s. 410)

²⁶ Tamtéž, s. 410

Nueva gramática de la lengua española – Manual uvádí toto rozdělení také – citoslovce primární označuje jako *vlastní (propias)* a *nevlastní (impropias)*.²⁷ Jako příklady vlastních citoslovcí uvádí např. *epa, oh* nebo *olé*.

Na rozdíl od *Mluvnice současné španělštiny* se více zmiňuje o nevlastních citoslovcích – analyzuje je podle slovnědruhového původu a dělí je na citoslovce odvozená ze základu nominálního (např. *cuidado, hombre, narices, ojo* nebo *demonios*), verbálního (např. *toma, anda* nebo *venga*), adverbialního (*fuera, arriba, adelante*) a adjektiválního (*bravo, bueno, claro*).²⁸ Jak ovšem uvádí, v některých případech je zařazení mezi citoslovce sporné, a to kvůli nedostatečné úrovni gramatikalizace, a tedy přetrvávání původního významu. Typickým příkladem mohou být tzv. gramatikalizované imperativy nebo výrazy adverbialní povahy typu *por supuesto*, které se objevují ve zvolacích výpovědích, ale nejsou plně gramatikalizované, a tudíž nemohou být považovány za citoslovce.²⁹

Vlastní citoslovce je také možné charakterizovat z fonologického hlediska. Již bylo zmíněno, že některá citoslovce disponují poměrně neobvyklými kombinacemi fonémů. V rámci daného jazyka ale bývají pevně fixována a rodilí mluvčí bez problémů rozumí významu, který mají. Jako příklad můžeme zmínit třeba konvenčně daná vyjádření žádosti o klid (*chist*) nebo odmítnutí a pohrdání (*bah*).³⁰ Kvůli jejich nestandardní podobě je však možné setkat se s názorem, že vlastní citoslovce můžeme chápat pouze jako fixní jednotky, které jsou součástí jazyka, ale nemají vztah ke španělskému lexiku:

„Las interjecciones propias o primarias están constituidas por ordenaciones de fonemas sancionadas por el uso e incorporadas a la lengua con cierta fijeza, que por sí mismas no tienen relación con el léxico castellano y que pueden ser empleadas con varias intenciones.“

31

Poněkud problematická je situace u citoslovcí napodobujících zvuky mimojazykové reality, tedy onomatopoických výrazů. V literatuře se ohledně jejich zařazení mezi vlastní citoslovce objevují rozdílné názory. V mnohých pramenech se k citoslovcím vůbec nepřirážují.³²

²⁷ R.A.E. (2010, s. 626)

²⁸ Tamtéž, s. 627

²⁹ Tamtéž, s. 627

³⁰ Fábregas, A.; Gil, I. (2008, s. 631-633)

³¹ López Bobo, M. J. (2002, s. 26)

³² Např. Ameka, F. (2006); Rebollo Torío, M. (1994); Bernardi, L. (2013); Torres Sánchez, M. A.; Berbeira Gardón, J. L. (2003)

Podrobnější charakteristikou a vymezením onomatopoických slov se budu zabývat v kapitole o sémantice a pragmaticce.

4.2. Vlastní a nevlastní citoslovce v katalánštině

V katalánštině můžeme vycházet zejména z *Gramàtica del català contemporani*,³³ protože je ve všech aspektech nejkomplexnější. Tato mluvnice se v základních charakteristikách vlastních a nevlastních citoslovcí shoduje s výše uvedenými gramatikami španělštiny, a proto již jejich popis nebude předmětem této práce. Je však důležité zmínit nejfrekventovanější příklady vlastních a nevlastních citoslovcí. Pokud jde o první skupinu, *Gramàtica del català contemporani* zmiňuje např. *oh, ah, ecs* (v češtině podobné významu *fuj*), *bah, apa* (v češtině podobné *do toho, no tak*), *uh, oi* (v češtině pravděpodobně něco ve smyslu *jasně*, často také jako potvrzení – *že?*), *ui* (podobné *au*), *ep* (v češtině podobné *hej* nebo *hele*) nebo *uf*; ve druhé skupině se nachází citoslovce typu *alerta, atenció, silenci, escolta* (poslyš), *vinga, vaja, mira, endavant* (v češtině máme podobné vyjádření *kupředu, do toho*) nebo *Déu-n'hi-do* (vyjádření emotivní reakce obecně).³⁴

³³ Cuenca, M. J. (2008, s. 3200-3215)

³⁴ Tamtéž, s. 3200-3203

5. Morfologie citoslovcí

V této kapitole bych ráda zmínila vývoj pojetí citoslovcí v lingvistice, protože má souvislost s utvářením jejich morfologických tvarů, a tedy i současnou podobou.

V minulosti byla citoslovce často ztotožňována s výkřiky a zvuky obecně, a to především proto, že v daném jazyce reprezentovala jejich podobu.³⁵ Klíčovým argumentem pro takové pojetí byl názor, že citoslovce jsou vyhrazena pro použití v ústní komunikaci, nikoli v písemné – nebyl zde proto důvod považovat citoslovce za samostatný slovní druh, který by bylo možné uceleně definovat, a přiznat mu tak určité vlastnosti. Vnímání citoslovcí jako pouze orálních jazykových prostředků však naráží na skutečnost, že mají konvenční podobu, ustálenou v daném jazyce. Týkají se tedy i komunikace písemné, nikoli jen ústní:

„Pero la razón fundamental para rechazar el estatuto de grito para esta unidad es su caracter inmotivado y convencional. Las interjecciones son fijaciones convencionales, que si bien se acompañan frecuentemente de gestos faciales y manuales, no son formas exclusivamente orales.”³⁶

Postavení citoslovcí v jazykovém systému nebylo vždy jednoznačné. Mnozí autoři zpochybňovali možnost, že by citoslovce mohla existovat jako samostatný slovní druh. Přestože dnes už se lingvisté shodují na tom, že citoslovce samostatné postavení mají, stále přetrvávají nejasnosti ohledně jejich gramatického vymezení.³⁷ Příčinou může být právě onomatopoický charakter některých výrazů, připodobňování citoslovcí k neartikulovaným výkřikům, syntakticky nejasné postavení zahrnující otázku, zda citoslovce mohou být větným členem, nebo tvoří samostatnou větu; a v neposlední řadě také široké spektrum nevlastních citoslovcí – výrazů pocházejících z jiných slovních druhů, které mohou mít interjekční užití, ale ve skutečnosti citoslovci nejsou. V souvislosti s nevlastními citoslovci je třeba zmínit proces gramatikalizace, který zapříčiňuje ztrátu původního konkrétního významu a jeho nahrazení významem abstraktním. Z morfologického hlediska způsobuje tzv. fosilizaci formy daného výrazu.

V souvislosti s otázkou samostatného postavení citoslovcí mezi slovními druhy se někteří autoři rovněž zabývají otázkou, zda citoslovce tvoří součást repertoáru jazykových prostředků

³⁵ López Bobo, M. J. (2002, s. 12)

³⁶ Tamtéž, s. 13

³⁷ Tamtéž, s. 12

v konkrétním jazyce.³⁸ Protože však citoslovce mohou být chápána jako znak,³⁹ kterému je v jazyce přiřazen určitý význam, teorie o nejazykovém charakteru citoslovcí jsou v menšinovém postavení. Důkazem zařazení citoslovcí do jazykového systému může být jejich výskyt ve slovnících:

„...puesto que las interjecciones son signos lingüísticos, y como tales, necesitan ser descodificados en los diccionarios generales.“⁴⁰

Jak již bylo zmíněno, mezi základní rysy citoslovcí patří jejich morfologická stálost a neměnnost – jedná se o neohebný slovní druh, který tudíž nepřipouští skloňování ani jiné změny morfologické podoby.⁴¹ Stejný názor zastává i López Bobo:

„Morfológicamente, la interjección es una forma inmovilizada que no responde a ningún tipo de variaciones morfológicas, sean éstas de género, número, modo, persona, aspecto, etc.“⁴²

Morfologická neměnnost (v případě nevlastních citoslovcí) a konvenčně daná podoba v daném jazyce (u citoslovcí vlastních) vede k tomu, že někteří autoři považují citoslovce za součást frazeologického systému daného jazyka. To se týká také komplexnějších výrazů typu *¿Qué demonios...?* nebo konvenčně daných výrazů typu *buenas noches*.⁴³

Dalo by se říci, že výše uvedená charakteristika patří mezi obecně uznávané znaky citoslovcí. Ve španělštině se ovšem setkáváme s případy, kdy tato pravidla neplatí – v některých případech může docházet k variantnosti. Odborná literatura se zmiňuje například o možnosti přidání morfému plurálu u *hostia(s)*, *leche(s)*, *diablo(s)* nebo o variantnosti druhé a třetí osoby jednotného čísla u gramatikalizovaných imperativů, např. *oye/oiga*.⁴⁴ Jak však upozorňuje, v těchto případech se nejedná o opozici morfému jednotného a množného čísla nebo osoby.

Samostatnou kapitolou je potom možnost substantivizace vlastních citoslovcí.⁴⁵ Typickým příkladem je *ay/ayes* nebo *olé/olés*. Tyto jevy však v rámci této práce nepatří mezi prvořadé, a nebude jim proto v dalších kapitolách věnována pozornost.

³⁸ Rebollo Torío, M. (1994, s. 386)

³⁹ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 19)

⁴⁰ Fábregas, A.; Gil, I. (2008, s. 632)

⁴¹ Ameika, F. (2006, s. 744)

⁴² López Bobo (2002, s. 17)

⁴³ Rivas González, M. (2005-2006, s. 311)

⁴⁴ López Bobo, m. J. (2002, s. 47)

⁴⁵ R.A.E. (2010, s. 627)

6. Fonologická charakteristika citoslovcí

Pokud jde o fonologickou charakteristiku citoslovcí, musíme rozlišovat mezi citoslovcí vlastními a nevlastními. Skupina vlastních citoslovcí disponuje určitými specifickými rysy, které se nyní pokusím popsat. V případě citoslovcí nevlastních je situace složitější, protože jde o výrazy mající původ v jiných slovních druzích.

V případě vlastních citoslovcí, která jsou ve velké míře jednoslabičná, se zdůrazňuje především výskyt určitých skupin hlásek na pozici, která není pro španělštinu typická, jako např. souhláska *f* na konci slova (*puf*, *uf*).⁴⁶ Právě výskyt neobvyklých skupin hlásek na neúplně běžných pozicích je předmětem sporu, do jaké míry tato citoslovce tvoří součást systému. Setkáváme se i se zpochybněním chápání citoslovcí coby jazykové jednotky – někteří autoři hovoří o určitých citoslovcích jako o neartikulovaných zvucích; o primitivních seskupeních hlásek postrádajících vokalické jádro, které je ve španělštině nezbytné pro vznik slabiky.⁴⁷ Příkladem mohou být např. *psst*, *brr* nebo *mmm*.

Stejnou otázku řeší i jiní lingvisté – např. J. Alcina y M. Blecua⁴⁸ chápou fonologické zvláštnosti citoslovcí jako obohacení španělského fonologického systému. Citoslovce proto netvoří uzavřenou a ohraničenou slovnědruhovou kategorii, ale jsou chápána jako neustále se rozvíjející repertoár jazykových prostředků.⁴⁹

Otázka anomálií v rámci španělského fonologického systému se zdá být relevantní pouze v případě vlastních citoslovcí, protože nevlastní mají svůj původ v jiných slovních druzích, a hláskové kombinace v nich obsažené jsou tudíž plně v souladu se systémovými normami.⁵⁰

U citoslovcí nevlastních se však také vyskytují charakteristické rysy, byť nejsou trvalého charakteru. Jak uvádí Rebollo Torío, může docházet k prodloužení vokálů nebo změnám v pozici přízvuku, např. u *buenóóó* nebo *hombrééé*.⁵¹

Gramática funcional de la lengua española hovoří o vztahu mezi fonologickým systémem španělštiny a citoslovcem takto:

„La interjección es una forma sintética de expresión que unas veces contradice el sistema fonológico de la lengua (pss!), otras nace a partir de un elemento dentro del sistema léxico

⁴⁶ R. A. E. (2010, s. 625)

⁴⁷ Bernardi, L (2013, s. 2)

⁴⁸ Rebollo Torío, M. (1994, s. 386)

⁴⁹ Tamtéž, s. 386

⁵⁰ Rebollo Torío, M. (1994, s. 388)

⁵¹ Rebollo Torío, M. (1994, s. 388)

*(las interjecciones impropias Dios! Socorro!); y en otros casos es un elemento con función expresiva, ajeno a cualquier categoría de palabras, pero acorde con el sistema fonológico (ay!), y aun con función conativa y expresiva.*⁵²

Je tedy zřejmé, že citoslovce se pohybují na pomezí systému a odborná literatura se neshoduje na obecně závazné klasifikaci – mnozí autoři tudíž raději přistupují k hodnocení citoslovcí ve vztahu k modalitě výpovědi, procesu gramatikalizace atd.

Poslední, ale neméně důležitou charakteristikou, kterou zde zmíním, je intonace. V rámci výpovědi přispívá k nezávislému postavení citoslovcí a jejich oddělení od ostatních prvků. Odborná literatura se o citoslovcích zmiňuje především v souvislosti s intonací zvolací nebo tázací.⁵³ Typickým příkladem obou užití je citoslovce *eh*: *¡Eh, oye!* nebo *¿Eh?*. Nelze tedy opomíjet důležitost intonace a z ní plynoucích intonačních vzorců (*patrones entonativos*), protože se významně podílejí na interpretaci sdělení.⁵⁴

⁵² Hernández Alonso, C. (1996, s. 268)

⁵³ R.A.E. (2010, s. 625)

⁵⁴ Cuevas Alonso, M.; Fernández Gallo, J. L. (2003, s. 251)

7. Syntaktická charakteristika citoslovcí

V této kapitole bych se ráda zaměřila na charakteristiku citoslovcí ze syntaktické perspektivy. Mezi zásadní problémy patří postavení citoslovcí ve vztahu k výpovědi a také jejich možná interakce s větnými členy.

Pokud jde o charakteristiku citoslovcí z hlediska syntaktické struktury, setkáváme se s několika přístupy. López Bobo hovoří o dvojitým pojetí citoslovcí, a sice jako věty (*oración*), nebo slovního druhu (*parte de la oración*).⁵⁵ Tato dichotomie byla uplatňována především v minulosti, kdy bylo zapotřebí ujasnit si, zda jsou vůbec citoslovce samostatným slovním druhem. Ve španělské gramatické tradici však převažuje přirovnání citoslovcí k větě, a to kvůli jejich schopnosti autonomně vyjadřovat expresivitu:

*„Aunque en la tradición gramatical española ha habido soluciones variadas, la mayoría de los autores la equiparan a la oración, dada la posibilidad de la interjección de revelar por sí misma nuestros sentimientos de forma tan plena como la oración.“*⁵⁶

Tento postoj zastává i Alarcos Llorach – charakterizuje citoslovce jako slovní druh, jehož zástupci tvoří samostatnou výpověď, a nejsou tedy součástí větněčlenské struktury. Přesto ale mohou vstupovat do vztahů s jinými jazykovými jednotkami.⁵⁷ Právě možnost absolutně autonomního postavení, ale zároveň i možnost být součástí větších celků je důvodem, proč jsou citoslovce chápána jako slovní druh, který se pohybuje na pomezí obvyklých kategorií.

7.1. Citoslovce jako samostatná věta

Jednoduchou větu lze charakterizovat pomocí prozodických, morfologických, syntaktických a funkčních kritérií. V případě citoslovcí jsou klíčové právě prozodické prostředky. Jak uvádí Manuel González Calvo:

*„Los criterios prosodémicos tienen en cuenta la curva de entonación, la situación de secuencia entre pausas, o la estimación de de la oración como la unidad fónica de orden superior.“*⁵⁸

⁵⁵ López Bobo, M. J. (2002, s. 13)

⁵⁶ Tamtéž, s. 13

⁵⁷ Alarcos Llorach, E. (1994, 240)

⁵⁸ González Calvo, J. M. (1998, s. 10)

Podle některých autorů je právě autonomní charakter a schopnost tvořit samostatně větu nejvýznamnějším syntaktickým rysem.⁵⁹

Nueva gramática de la lengua española – Manual mluví o možnosti řetězení citoslovcí v rámci jedné výpovědi, přičemž si ale každé z nich zachovává nezávislé postavení – nejsou tedy navzájem v žádném syntaktickém vztahu. *Manual* rozlišuje tři možné typy vět tvořené citoslovcí:⁶⁰

- a) Větný celek tvořený pouze jedním citoslovcem – v tomto případě mluvíme o konstrukcích typu *¡Ay!; ¡Vaya!*
- b) Věta tvořená více různými citoslovcí (*interjecciones concatenadas*) – např. *¡Eh, cuidado!*
- c) Věta tvořená zdvojeným výskytem jednoho citoslovce (*interjecciones iteradas o duplicadas*) – typickým příkladem tohoto modelu je třeba *¡Bueno, bueno!*

7.2. Citoslovce ve vztahu k větným členům

Citoslovce mohou nejenom tvořit samostatnou výpověď, ale mohou být i součástí výpovědního celku. Nemohou ale syntakticky záviset na některém z prvků větněčlenské struktury, a jedinou možností jsou tudíž vztahy souřadící.⁶¹ Literatura se v této souvislosti zmiňuje o vztahu juxta pozičním, který ale citoslovce mohou navázat pouze s podstatným jménem (*¡Ay, el niño!*), přídavným jménem (*¡Venga, idiotas!*), příslovcem (*¡Hala, arriba!*) nebo slovesem (*¡Caramba, por fin llegó!*).⁶²

V této souvislosti je důležité se zmínit ještě o komplexních interjekčních výrazech (*locuciones interjectivas*).⁶³ Jde o spojení citoslovcí a jiných slovních druhů, která tvoří celek a spojují se za účelem vytvoření určitého významu. Ten však není součtem významů jednotlivých komponentů, ale vytváří význam vlastní. Mezi příklady komplexních interjekčních výrazů bychom našli třeba *ahí va, vaya por Dios* nebo *quita ya*.

⁵⁹ Fábregas, A., Gil, I. (2008, s. 631); Hernández Alonso, C. (1996, s. 268)

⁶⁰ R.A.E. (2010, s. 624)

⁶¹ López Bobo, M. J. (2002, s. 69)

⁶² Tamtéž, s. 69-70

⁶³ R.A.E. (2010, s. 624)

8. Pojetí citoslovcí v sémantice

V následujících kapitolách bude řeč o pojetí citoslovcí jako znaku a o jejich specifickém významu v rámci výpovědi. Nejdříve je ale nezbytné popsat, v čem se citoslovce z hlediska významu od jiných slovních druhů liší.

8.1. Lexikální versus pragmatický význam

Jedním z hlavních problémů, kterým se zabývá odborná literatura, je otázka významu citoslovcí. Jak uvádí Cuenca, mnozí autoři zpochybňují existenci jejich lexikálního významu. Shoda však panuje na existenci pragmatického významu, který je u citoslovcí považován za klíčový.⁶⁴ Cuenca ho popisuje jako vyjádření (Jakobsonem definovaných) funkcí jazyka, tedy funkce referenční, expresivní, konativní, fatické a metajazykové. Funkce poetická zůstává stranou. Referenční funkce je vlastní onomatopoickým výrazům, expresivní funkci vyjadřují výrazy typu *oh* nebo *joder*, konativní funkci zastávají citoslovce vyjadřující apel, např. *chist*, fatickou výrazy, které mají za cíl udržovat kontakt, tedy třeba *aha mmm* nebo *hola*. Jako poslední je zde funkce metajazyková, kterou se literatura zabývá v souvislosti s užitím citoslovcí jako diskurzivních markátorů.⁶⁵ Vyjadřování těchto funkcí prostřednictvím citoslovcí bude základem pro pragmatickou klasifikaci. O ní bude řeč v dalších kapitolách.

8.2. Citoslovce jako znak

Citoslovce mohou být pojímána jako znak, protože obsahují souvztažnost mezi označujícím a označovaným:

„La interjección es un signo, puesto que en ella se da una relación de interdependencia entre un significante y un significado.“⁶⁶

K této interpretaci však můžeme mít výhrady. Mnoho lingvistů naopak zastává názor, že citoslovce klasickým znakem nejsou. Nejsilnějším důvodem pro tento argument je neurčitost sémantického obsahu – význam citoslovcí je vázán na kontext, v němž se vyskytují, a není tedy možné přisoudit citoslovcím jeden konkrétní význam.⁶⁷ Pokud ale chápeme význam jako

⁶⁴ Cuenca, M. J. (2000, s. 37)

⁶⁵ Tamtéž, s. 37-38

⁶⁶ López Bobo, M. J. (2002, s. 14)

⁶⁷ López Bobo, M. J. (2002, s. 15)

soubor (souhrn) určitých významů, které má dané citoslovce společné ve všech svých realizacích, můžeme říci, že má modální význam – mluvčí např. jeho prostřednictvím vyjadřuje určité duševní stavy.⁶⁸

Je tudíž zřejmé, že pokud jako mluvčí použijeme ve výpovědi citoslovce, v posluchači to vyvolá asociaci. Lingvisté se v tomto smyslu věnují citoslovcům a jejich vztahu ke znaku – kladou si otázku, zda můžeme citoslovce ztotožnit se symboly, indexy nebo ikony.⁶⁹ Cueto Vallverdú a López Bobo zařazují citoslovce převážně mezi indexy, a to proto, že se zaměřují na posluchače a ukazují mu, jak má komunikát interpretovat; cílem proto může být nejen to, aby ho posluchač interpretoval určitým způsobem, ale rovněž může jít o apel, aby adresát něco vykonal.⁷⁰

U některých citoslovců se ale setkáváme s přiřazováním k symbolům.⁷¹ To je zapříčiněno skutečností, že symboly jsou považovány za konvenčně dané znaky, jejichž význam se stanovuje a upevňuje opakováním. Pokud se učíme cizí jazyk, musíme se rovněž naučit, jaká citoslovce se používají v konkrétních situacích, tedy např. jaká citoslovce se používají pro vyjádření bolesti, úleku nebo překvapení.

Specifickou kapitolou je potom ikon. Podle Piercovy typologie znaků jsou ikony znaky, které mají určitou podobnost s objektem, k němuž ukazují. V tomto smyslu definici splňují onomatopoické výrazy, neboť napodobují označované a reprodukují jeho zvuk.⁷² Onomatopoická slova jsou však ne vždy považována za citoslovce, a to proto, že jim přisuzována referenční funkce vzhledem k objektům mimojazykové reality, kterou citoslovce za normálních okolností nedisponují.⁷³

Z výše uvedeného popisu je patrné, že citoslovce mohou být interpretována různě – nemůžeme proto jednoznačně říci, že mají pouze charakter symbolu, indexu nebo ikonu. Vždy záleží na způsobu a kontextu, v němž jsou použita. Výstižné shrnutí uvádějí Cueto Vallverdú a López Bobo:

„La interjección tiene algo de convención, algo de similitud y algo de conexión con el objeto. Al igual que todo signo, puede ser empleada de forma simbólica, índice o icónica, gracias

⁶⁸ Tamtéž, s. 15

⁶⁹ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003), Cuevas Alonso, M., Fernández Gallo, J. L. (2003)

⁷⁰ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 17-19)

⁷¹ Tamtéž, s. 18-19

⁷² Tamtéž, s. 19-20

⁷³ Torres Sánchez, M. A.; Berbeira Gardón, J. L. (2003, s. 346)

*a la capacidad simbólica del ser humano y, en consecuencia, interpretada como ícono, índice o símbolo, dependiendo del tipo de abstracción.*⁷⁴

8.3. Specifické postavení onomatopoických slov

Onomatopoické výrazy mají v rámci citoslovcí trochu nejednoznačné postavení. Někteří autoři je mezi citoslovce zařazují, ale jiní to naopak odmítají. Pokusím se nyní onomatopoické výrazy definovat a popsat důvody, které vedou k jejich zvláštnímu postavení.

Pokud jde o definici, *Nueva gramática de la lengua española – Manual* je nepovažuje za slovní druh, ale spíše za jazykové znaky, které slovně reprezentují zvuky:

*„Las onomatopeyas no constituyen clases gramaticales de palabras; son más bien signos lingüísticos que representan verbalmente distintos sonidos, unas veces del mundo físico (bang, crac, pum, splash, ring, toc, zas) y otras propias de las personas (achís, je, muac) o de los animales (croac, guau, mu, pío, quiquiriquí).*⁷⁵

Gramática descriptiva de la lengua española popisuje jazykové prostředky typu *zas, zasca, paf, plaf, pum, catapum* jako podobné vlastním citoslovcím, protože mají podobnou fonologickou stavbu – jsou obvykle jednoslabičné a vyskytují se v nich nezvyklé skupiny fonémů. Od vlastních citoslovcí se ale liší tím, že nejsou vázány k ilokučnímu aktu, a proto nemohou být považovány za citoslovce, nýbrž pouze za onomatopoická slova.⁷⁶

Nueva gramática de la lengua española – Manual rovněž připouští, že některá onomatopoická slova se podobají citoslovcím. Klíčové však není hledisko fonologické, ale skutečnost, že mohou být vyjádřením ilokučního aktu – mluvčí jejich prostřednictvím může vyjádřit emoce, upoutat pozornost nebo vybídnout někoho k vykonání nějaké činnosti.⁷⁷ To se týká zejména onomatopoických výrazů, které *Manual* uvádí v kategorii „zvuky vydávané lidmi“, konkrétně *chist, sh* nebo *pche*.

José Manuel González Calvo rovněž připouští interjekční povahu onomatopoických výrazů:

⁷⁴ Cueto Vallverdú, N.; López Bobo, M. J. (2003, s. 21)

⁷⁵ R.A.E. (2010, s. 624)

⁷⁶ Aonso Cortés, Á. (1999, s. 4034)

⁷⁷ R.A.E. (2010, 624)

„Las onomatopeyas, tanto en su estado puro como gramaticalizadas, o actúan como ineterjecciones ("Brr, qué frío hace!"), o funcionan como otras clases de palabras en estilo directo o indirecto.“⁷⁸

Ze sémanticko-pragmatického úhlu pohledu můžeme o onomatopoických vyjádřeních hovořit jako o jazykovém znaku ikonického charakteru, protože vztah mezi označujícím a označovaným se zakládá na podobnosti – v tomto případě zvukové. Tento vztah má jasně danou formu, protože v každém jazyce je vztah mezi fonetickou a grafickou podobou zaznamenání zvuku konvenčně určen.⁷⁹

Nyní se budeme zabývat odlišnostmi mezi významem citoslovci a onomatopoických výrazů, které vedou k tomu, že je někteří autoři považují za dvě odlišné kategorie.

8.4. Citoslovce a onomatopoická slova: rozdíly ve významu

López Bobo uvádí, že citoslovce nemohou odkazovat k objektům mimojazykové reality, protože nemají referenční funkci, a neoznačují tedy daný objekt jako koncept (entitu). Tím se liší od onomatopoických výrazů, které naopak referenční funkci mají:

„Las onomatopeyas cumplen una función representativa a la que es ajena la interjección, que no se orienta hacia una parcela de la realidad sino hacia el emisor o bien hacia emisor y receptor.“⁸⁰

Cueto Vallverdú a López Bobo současně uvádí příklady:

„¡Cataplum, se cayó!; Por fin, ¡pum! acerté el disparo; Estaba todo en silencio, cuando rin rin, sonó el timbre.“⁸¹

Jak vysvětlují, společným rysem uvedených příkladů je fakt, že sloveso, které následuje po onomatopoickém výrazu, vlastně opakuje jeho význam – nepřináší žádný nový, jen opakuje význam obsažený v daných výrazech, tedy *cataplum*, *pum* (vyjádření rány) a *rin rin* (zvonění). Onomatopoické výrazy mají tedy referenční charakter, reprezentují pojem (koncept).

⁷⁸ González Calvo, J. M. (1992, s. 109)

⁷⁹ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 18)

⁸⁰ Tamtéž, s. 51

⁸¹ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 51)

Když se naopak setkáme s větami typu: *¡Ay, se cayó!*; *¡Vaya sorpresa!*, je zřejmé, že *ay* ani *vaya* neoznačují žádný koncept mimojazykové reality, mají zde výhradně expresivní funkci.

Pokud jde o vyjádření expresivity, nemůžeme však opomenout skutečnost, že v některých případech se onomatopoické výrazy mohou vzdálit od své původní referenční funkce - znamená to, že už neodkazují k mimojazykové realitě, ale jsou užity jako citoslovce. Můžeme to ukázat na následujícím příkladu:

Estaba en casa y ¡pum! me llamó el jefe.

V tomto případě *pum* neodkazuje ke zvuku rány, ale nabývá expresivního významu – *pum* vyjadřuje, že se něco odehrálo zčistajasna a nečekaně. Dodává tedy výpovědi větší míru expresivity.

9. Pojetí citoslovcí v pragmatice

Již byla zmíněna charakteristika citoslovcí z morfologického, foneticko-fonologického a syntaktického hlediska. V této kapitole se dostáváme k charakteristice pragmatické, která je u citoslovcí klíčová. V předchozí kapitole byla řeč o jazykových funkcích a z nich vyplývajících významů, které citoslovce mohou vyjadřovat. Nyní se zaměříme na další kontexty, v nichž se citoslovce objevují.

V odborné literatuře se setkáváme s pragmatickými teoriemi, které se k citoslovcím hojně vztahují. První z nich je Austinova a Searlova (1969) teorie mluvních aktů, kde nás bude zajímat především ilokuční akt a ilokuční síla. Druhou je potom teorie relevance Sperbera a Wilsonové (1986).⁸²

9.1. Citoslovce v teorii relevance

V odborné literatuře najdeme v hojně míře souvislost pragmatiky citoslovcí s teorií relevance. Abychom mohli popsat citoslovce z pohledu této teorie, měli bychom začít otázkou jejich významu. Někteří autoři se domnívají, že citoslovce nemají význam, protože nedisponují referenční funkcí a neoznačují prvky mimojazykové reality. Přesto je ale zřejmé, že určitý význam v rámci výpovědi mají – jsou klíčem k interpretaci a pochopení konceptuálních prvků, jejich obsahu, a tím také i obsahu výpovědi.⁸³

Teorie relevance přichází s rozlišením významu konceptuálního a významu procedurálního.⁸⁴ Rozdíl mezi nimi je klíčový pro další popis pragmatické role citoslovcí. Obecně vzato, procedurální význam nám pomáhá interpretovat významy konceptuální – představuje tedy jakési vodítko, jak interpretovat realitu:

„...las unidades lingüísticas pueden codificar dos tipos de información: unas se especializan en representar datos en nuestra mente; otras, sin embargo, no activan en nuestra mente contenidos semánticos referidos al mundo, sino operaciones para manejar esos contenidos.“⁸⁵

⁸² López Bobo, M. J. (2002-2003, s. 184)

⁸³ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003), Cuenca, M. J. (2000, s. 37)

⁸⁴ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 60-61)

⁸⁵ Tamtéž, s. 60

Cuevas Alonso a Fernández Gallo tuto interpretaci ještě zpřesňují a dávají přímo do souvislosti s citoslovci.

„Las interjecciones no parecen representar conceptos, sino procedimientos para ayudar al receptor a procesar conceptos.“⁸⁶

Kontrast konceptuálního a procedurálního významu je důležitý i z dalšího hlediska, a sice rozlišení mezi citoslovci a onomatopoickými výrazy. Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, mnozí autoři tyto dvě skupiny rozlišují a pojmají jako nezávislé, a nepovažují tedy onomatopoická slova za citoslovce.⁸⁷ Příkladem může být Torres Sánchez, která zastává poměrně rozšířený názor, že citoslovce jsou nositeli procedurálního významu, zatímco onomatopoické výrazy odkazují ke konceptuálním strukturám, a přispívají tak k utváření obsahu výpovědi (propozičnímu obsahu).⁸⁸ U jiných autorů se však setkáváme i s opačným postojem.⁸⁹

9.1.1. Inferenční model komunikace

Teorie relevance nezůstává pouze u konstatování, že existují jazykové prostředky, které usnadňují příjemci sdělení správnou interpretaci jeho obsahu. Hovoří o procesu dedukce, který vykonává posluchač, a to na základě určitých indicií, které mu dává mluvčí.⁹⁰ Jak uvádí Pons Bordería,⁹¹ posluchač postupuje následujícím způsobem: při analýze obsahu sdělení si vytváří určité předpoklady (premisy), které ale nemají objektivně pravdivostní charakter, mohou to být domněnky, pocity atd.; pomocí nich posluchač vyvodí interpretaci, která se mu jeví jako správná. Jedná se o tzv. *inferenční proces*.

Aby ale mohl sdělení správně interpretovat, musí být splněny určité podmínky. Mluvčí a adresát musí sdílet určité informace:

„... el contenido... es plástico a los usuarios y a la situación comunicativa; por todo ello, su interpretación requiere que el receptor utilice como fondo cierta información compartida por

⁸⁶ Cuevas Alonso, M., Fernández Gallo, J. L. (2003, s. 253)

⁸⁷ Např. López Bobo, M. J. (2002), Torres Sánchez, M. A., Berbeira Gardón, J. L. (2003)

⁸⁸ Torres Sánchez, M. A., Berbeira Gardón, J. L. (2003, s. 346)

⁸⁹ Např. Alarcos Llorach, E. (1994), Zavadil, B., Čermák, P. (2010)

⁹⁰ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 109)

⁹¹ Pons Bordería, S. (2004, s. 17)

*emisor y receptor (supuestos contextuales compartidos), que le permita iniciar el proceso inferencial necesario para precisar ese ámbito referencial difuso.*⁹²

Pons Bordería zdůrazňuje, že s myšlenkou vyvození obsahu sdělení pomocí inferenčního procesu přichází už Grice (1975). Novým konceptem v rámci teorie relevance je však *ostenze* - zdůraznění role mluvčího, možnost „provázet“ posluchače obsahem sdělení a ukazovat mu, jak si má informaci vykládat:

*„... el hablante no tiene asignado un papel concreto. La TR completa este dibujo asignando a este una tarea específica, que se denomina ostensión (de ostendere, mostrar) y que consiste en ir guiando el proceso inferencial del oyente, de modo que este no se vea obligado a derivar información a ciegas, sino como y donde el hablante le indique.”*⁹³

V případě citoslovcí je toto nové pojetí role mluvčího velmi důležité. Je zřejmé, že jde o velmi účinný nástroj, jak dodat sdělení určité zabarvení a navést posluchače, aby mu správně porozuměl. Porovnejme třeba tyto dva případy:

¡Joder, otra vez patatas! X ¡Otra vez patatas!

Je jasně patrné, že v prvním případě mluvčí vyjadřuje své rozhořčení velmi expresivně a posluchač ho bez velkého úsilí dokáže interpretovat. Ve druhém případě to tak snadné není – posluchač musí vynaložit mnohem větší snahu, aby vyvodil, co chtěl mluvčí říci. Může jít o rozhořčení, ironii nebo i radost, ale k tomu, abychom dokázali určit, o který z možných závěrů by mohlo jít, potřebujeme více informací. Vidíme tedy, že mluvčí může prostřednictvím užití citoslovce navést posluchače, a výrazně tak přispět ke správné interpretaci obsahu sdělení.

9.1.2. Citoslovce a explikatura

V souvislosti s mluvčím a jeho repertoárem výrazových prostředků se dostáváme k dalšímu klíčovému pojmu teorie relevance, o němž literatura hovoří, a sice explikatuře.⁹⁴ Ta je explicitním vyjádřením postoje a záměrů mluvčího vzhledem k výpovědi:

⁹² López Bobo, M. J. (2002-2003, s. 180-181)

⁹³ Pons Bordería, S. (2004, s. 18)

⁹⁴ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 69)

„En la enunciación expresamos, por tanto, no sólo unos hechos representados en la proposición, sino también una afectación ante esos hechos. La manifestación explícita de la actitud y de la intención de un enunciado es para D. Sperber y D. Wilson la explicatura de alto nivel.“⁹⁵

Je zřejmé, že právě citoslovce jsou výbornými prostředky nejenom k explicitnímu vyjádření postoje mluvčího, ale v důsledku toho mohou i změnit význam výpovědi z hlediska posluchače. Jak uvádí Hirschová, z pohledu posluchače dochází k obohacení doslovného významu výpovědi, a tím i k jejímu zjednoznačnění.⁹⁶

Užití citoslovcí však není nahodilé. Jak mluvčí, tak posluchač znají významy a dopady konkrétního citoslovce, protože jsou konvenčně dány.⁹⁷ Pokud tedy účastníci komunikace mluví stejným jazykem, mají takřka stoprocentní jistotu, že oba znají konvenčně daný a zafixovaný obecný význam např. citoslovce *ay*. V případě, že mluvčí řekne: *¡Ay, no me ha dado nada!*, vyjadřuje explicitně lítost nad tím, že mu někdo něco nedal. Posluchač, pokud mluví španělsky, musí nutně vyvodit, že mluvčí vyjadřuje smutek, protože chápe obecný význam *ay*. Pokud by ale *ay* ve výpovědi chybělo, nabízela by se spousta možností, jak výroku rozumět. Je tudíž zřejmé, že citoslovce slouží k upřesnění záměrů mluvčího a jeho postoje k obsahu výpovědi, a následně potom k „navedení“ posluchače.

Citoslovce se tedy mohou uplatňovat jako jazykový prvek, který může rozsah explikatury nějakým způsobem limitovat.

Z pohledu teorie relevance však citoslovce mohou mít vliv na ještě jeden klíčový faktor, a sice kontext.

9.1.3. Citoslovce a kontext

Významnou roli při popisu pragmatické funkce citoslovcí hraje kontext. Autoři, kteří se zabývají studiem teorie relevance ve vztahu k citoslovcím, popisují zároveň i pojetí kontextu. Jak uvádí Escandell Vidal,⁹⁸ kontext není dán předem, ale utváří ho posluchač při interpretaci obsahu sdělení. Vytváří si domněnky (*supuestos*), které on sám považuje za pravdivé. Pons Bordería kontext definuje obdobně:

⁹⁵ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 69)

⁹⁶ Hirschová, M. (2006, s. 221-222)

⁹⁷ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 70)

⁹⁸ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 119-120)

„El contexto relevantista es el conjunto de supuestos –conocimientos y creencias que se representan como verdaderos en un momento dado– que arrojan y ubican los datos novedosos, a fin de que éstos pasen a formar parte de nuestro *verbo cognoscitivo*.“⁹⁹

Míru pravdivosti ale může posuzovat různě – pokud má domněnek více, rozhodne se pro tu, kterou považuje za pravděpodobnější, a tudíž relevantnější pro správné dešifrování obsahu sdělení.¹⁰⁰

Pokud ale nějakou domněnku považujeme za relevantní, neznamená to, že je absolutní a objektivně platná. Záleží na konkrétním posluchači, jak bude sdělení vyhodnocovat. Pokud bychom chtěli definovat, jakým způsobem je možné rozeznat relevantní domněnku, Escandell Vidal hovoří o dvou kritériích:

„...*un supuesto es relevante en un contexto*

- 1) *En la medida en que sus efectos contextuales son amplios; y*
- 2) *En la medida en que el esfuerzo requerido para obtenerlos es pequeño.*“¹⁰¹

Je evidentní, že právě citoslovce mohou sloužit k vytváření relevantních domněnek, protože mají schopnost ovlivnit celkové vyznění výpovědi, výrazně omezit spektrum možných domněnek, a navést tak posluchače ke správné interpretaci sdělení, aniž by musel vyvinout velké usilí. Mluvčí má tedy možnost použít určité prostředky (citoslovce), aby předpřipravil mysl posluchače na správné porozumění obsahu výpovědi tím, že omezí kontext, který si dotyčný vytváří. V takovém případě se citoslovce uplatňují jako kontextuální restriktory (*estrictores contextuales*).¹⁰²

Je ale důležité říci, že co jeden posluchač vyhodnotí coby relevantní, druhý může vnímat jako nepodstatné – záleží tedy na tom, jestli má příjemce sdělení nějaké předchozí znalosti nebo zkušenosti, zda už o tématu byla řeč někdy předtím a také na vztahu mezi mluvčím a posluchačem. Užití citoslovcí také může být spojeno se vztahem mezi mluvčím a adresátem. Pokud se dobře znají a mají mezi sebou spíše neformální vztah, mohou používat jiný druh citoslovcí než při ryze formálním kontaktu.¹⁰³

Můžeme uvést třeba následující příklad:

⁹⁹ Pons Bordería, s. (2004, s. 57-58)

¹⁰⁰ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 115)

¹⁰¹ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 118)

¹⁰² Cueto Vallverdú, N.; López Bobo, M. J. (2003, s. 67)

¹⁰³ López Bobo, M. J. (2002-2003, s. 180)

¡Hostia, te olvidaste de decírmelo! X ¡Te olvidaste de decírmelo!

Je zřejmé, že v prvním případě máme v zásadě tyto základní možnosti: mezi mluvčím a adresátem je neformální vztah nebo se jedná o hierarchii nadřízeného (mluvčí) a podřízeného (příjemce sdělení). Naopak ve druhém případě máme více možností, protože zde chybí citoslovce, a proto je výpověď méně expresivní, dalo by se říci neutrální. Zda ale mluvčí toto citoslovce použije, závisí právě na sdílení informací mezi ním a posluchačem.

9.2. Citoslovce v teorii mluvních aktů

Na úvod je nezbytné zmínit, že výchozím bodem je Austinova teorie o třech aktech, které vykonává mluvčí při pronášení výpovědi. Jsou jimi akt lokuční, ilokuční a perlokuční. Jejich význam velice dobře vystihuje Escandell Vidal:

„...el acto locutivo posee significado, el acto ilocutivo posee fuerza; y el acto perlocutivo posee efectos.“¹⁰⁴

V souvislosti s citoslovci je důležitý zejména ilokuční akt – je spjatý s určitým záměrem mluvčího a z něho vyplývající míry výpovědní síly.¹⁰⁵

Searle na to navazuje a přichází s typologií ilokučních aktů. Rozlišuje jich celkem pět – asertivy, direktivy, komisivy, expresivy a deklarativy.¹⁰⁶

Citoslovce mohou být spojena s různými typy mluvních aktů, ale nejvýznamněji jsou zastoupena v expresivech.¹⁰⁷ Při vyjadřování expresivity se mohou uplatnit citoslovce vlastní i nevlastní – můžeme zmínit např. *uff, viva, ay, ah, uh, ole, oye, mira, mierda.*¹⁰⁸

Odborná literatura ale neopomíná ani případy, kdy citoslovce slouží k vyjádření ilokuční síly v jiných typech mluvních aktů, např. v directivech.¹⁰⁹ Při rozlišení expresivního a direktivního aktu záleží na tom, zda převažuje expresivní složka, tedy vyjádření duševního

¹⁰⁴ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 58)

¹⁰⁵ Escandell Vidal, M. V. (2005, s. 59)

¹⁰⁶ Searle, J. (1969)

¹⁰⁷ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 55)

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 54; Alonso Cortés, Á. (1999, s. 4025)

¹⁰⁹ Alonso Cortés, Á. (1999, s. 4027)

rozpoložení mluvčího, nebo zda je prioritou získat za nějakým účelem pozornost posluchače a něco po něm chtít.¹¹⁰

Jako příklad je možné uvést např. gramatikalizované imperativy typu *mira* nebo *oye* a porovnat následující dvě věty:

- a) *¡Oye, déjame en paz!*
- b) *Es lo que quería toda la vida, ¡oye!*

Z příkladů by se dalo usoudit, že v prvním případě je použití *oye* spíše direktivní, protože mluvčí chce, aby ho posluchač nechal na pokoji, tedy aby něco vykonal. Naopak ve druhé větě mluvčí po posluchači nic nevyžaduje – pomocí *oye* zdůrazňuje, že dosáhl něčeho, co si celý život přál – vyjadřuje tedy své duševní rozpoložení.

9.3. Citoslovce jako diskurzivní markátory

Mnozí autoři se zmiňují o citoslovcích v souvislosti s diskurzivními markátory (*marcadores discursivos*), a to na základě jejich morfoložické, sémantické a funkční podobnosti. Mívají ustálenou formu, vyznačují se různým stupněm gramatikalizace a v komunikaci mohou zastávat různé funkce, např. apelativní nebo fatickou. Někteří autoři mluví též o metajazykové funkci, a to v souvislosti se strukturou výpovědi.¹¹¹ Mezi výrazy, které mohou být analyzovány jako citoslovce nebo diskurzivní markátory, odborná literatura zařazuje třeba *bueno, claro, desde luego, hombre, mira, oye, vamos, fiate, ¿eh?/eh*.¹¹²

Ze syntaktického pohledu také nalezneme shodné charakteristiky – nezávislost na větnečlenské struktuře a z ní vyplývající možnost vyskytovat se v rámci výpovědi v různých pozicích. Autonomní postavení bývá také doprovázeno specifickými prozodickými znaky – intonací, melodií nebo oddělením krátkou pauzou.¹¹³ Tyto znaky platí rovněž pro citoslovce – je tedy zřejmé, že hranice mezi nimi a diskurzivními markátory je velmi pohyblivá.

V současnosti se jazykovědci shodují, že se citoslovce uplatňují i na poli textové lingvistiky, protože v určitých kontextech mohou nabývat diskurzivních funkcí – konkrétněji řečeno,

¹¹⁰ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003, s. 56)

¹¹¹ Tanghe, S. (2013, s. 10)

¹¹² Tamtéž, s. 12

¹¹³ Blas Arroyo, J. L. (1995, s. 90-91)

mohou být reformulačními prostředky, opravovat nebo korigovat, zahajovat nebo ukončovat komunikaci. V tomto smyslu je rovněž možné hovořit o funkci fatické.¹¹⁴

Podle převažujícího užití je možné tato citoslovce alespoň přibližně rozdělit na markátory zahajující komunikaci, kontaktní, reformulační atd. Mezi zahajovací markátory literatura¹¹⁵ zařazuje třeba *bueno, bien, vamos, mira nebo oye*; do skupiny reformulátorů (*marcadores reformulativos*) a kontinuativních markátorů (*marcadores continuativos*) *vamos, bueno* nebo *bien*. U markátorů kontaktních (*marcadores de contacto*) pak nacházíme příklady typu *oye, fíjate* nebo *eh*.

Můžeme usuzovat, že nejvýznamnější skupinou by z hlediska citoslovcí byla nejspíše užití coby markátorů sloužících k zahájení komunikace (*reguladores de inicio*) a udržování kontaktu (*marcadores de contacto*), protože jsou nejvíce spjata s konativní a fatickou funkcí. Tato hypotéza by odpovídala i příkladům, které se u jednotlivých typů markátorů objevily.

¹¹⁴ López Bobo, M. J., (2002, s. 24)

¹¹⁵ Tamtéž, s. 24

10. Pragmatická klasifikace citoslovcí

V této kapitole bych se ráda zaměřila na klasifikaci citoslovcí z pohledu pragmatiky. Podstatné bude nejenom rozřazení citoslovcí do kategorií, ale také kritéria, která jsou v odborné literatuře uplatňována.

Při této (pragmatické) klasifikaci autoři většinou vycházejí z Jakobsonovy (1960) teorie o funkcích jazyka. Z hlediska citoslovcí je důležitých pět (tedy všechny kromě poetické), a to referenční, expresivní, konativní, fatická a metajazyková.¹¹⁶ Podle převažující míry jedné (nebo i více) z nich jsou potom citoslovce rozdělována do obecnějších kategorií.

Trochu sporné postavení má referenční funkce – je sice v klasifikacích zastoupena, ale týká se onomatopoických výrazů, které mnozí autoři za citoslovce nepovažují.

Jak bude patrné z uváděných klasifikací, autoři většinou považují za dominantní funkci expresivní, konativní a fatickou. Na základě těchto tří potom daná citoslovce hodnotí dále. Pokusím se nyní popsat, v čem se klasifikace u jednotlivých autorů shodují a v čem se naopak liší.

10.1. Bohumil Zavadil a Petr Čermák¹¹⁷

Mluvnice současné španělštiny dělí citoslovce podle funkcí na tři základní skupiny, a to na imitační, apelová a afektivní. Každá z nich zároveň obsahuje další podskupiny, kterým se budu rovněž věnovat.

1. Interjekce imitační (*interjecciones imitativas*)

Jedná se o konvenčně daná napodobení zvuků mimojazykové reality, jejichž zobrazení jsou v každém jazyce jiná. Patří sem citoslovce typu *bum* nebo *bác* (*zas*, *chas*) nebo *tik tak* (*tic-tac*). *Mluvnice současné španělštiny* hovoří také o početné skupině citoslovcí napodobujících hlasy zvířat, např. *mňau* (*miau*), *haf haf* (*guau guau*), *bú* (*mú*) nebo *kykyryký* (*quiquiriquí*). Skupina imitačních citoslovcí má poněkud nestabilní postavení – jak již bylo zmíněno, mnozí autoři totiž onomatopoická slova za citoslovce vůbec nepovažují, a proto je ani do svých klasifikací nezařazují.

¹¹⁶ Tanghe, S. (2013, s. 91), Cuenca, M. J. (2000, s. 37-38)

¹¹⁷ Zavadil, B., Čermák, P. (2010)

2. Interjekce kontaktné – apelativní (*interjecciones de contacto*)

U této skupiny citoslovcí převažuje apelativní funkce – cílem je tedy zaujmout posluchače, upoutat jeho pozornost a zahájit komunikaci. Mluvčí má většinou nějaký záměr, a chce proto na posluchače působit a k něčemu ho přimět. *Mluvnice současné španělštiny* zmiňuje celou škálu možných užití citoslovcí, např. pozdravy, upoutání pozornosti a zahájení komunikace, upozornění, varování nebo okřiknutí.

Skupina kontaktných citoslovcí se dále dělí na tři kategorie, které jsou pro porovnávání mezi španělštinou a češtinou velmi zajímavé:

a) Apelové výkřiky nenedominativní povahy

Do této skupiny *Mluvnice* zahrnuje např. *¡Eh!* (Hele!) vs. *¿Eh?* (Cože?), *¡Chist!* (Pššt!), *¡Upa!* (Hop!)

b) Kontaktné interjekce konceptuální

Oproti předchozí kategorii je zde řeč o pojmových pojmenováních. *Mluvnice současné španělštiny* sem zahrnuje citoslovce žádací, přací, pozdravy, vojenské povely a upozornění. Jako příklad můžeme uvést *¡Hola!*, *¡Hasta luego!*, *¡Buenas noches!*, *¡Gracias!*, *¡Ojo!* (Pozor!), *¡Adelante!* (Kupředu!), *¡Fuera!* (Ven!) nebo *¡Descanso!* (Pohov!)

c) Nadávky a přezdívky

Mluvnice uvádí např. *¡Burro!* (Osle!), *¡Cretino!* (Hňupe!), *¡Idiota!* (Idiote!). Nezůstává však pouze u jednoslovných výrazů – zahrnuje do této skupiny i víceslovné konstrukce, které jsou víceméně ustálené a mají charakter vulgárních příkazů a přání – posílají dotyčného „někam“: *¡No (me) jodas!* nebo *¡Vete a la mierda!*

3. Interjekce afektivní (*interjecciones expresivas*)

Citoslovce afektivní jsou v *Mluvnici* definována jako „*konceptualizované nebo nekonceptualizované lexikální prostředky citového hodnocení.*“¹¹⁸ Je zřejmé, že jejich hlavním úkolem je vyjadřování emocí. Dělí se na několik skupin:

¹¹⁸ Zavadil, B.; Čermák, P. (2010, s. 412)

- a) Emocionální výkřiky
V této skupině se vyskytují citoslovce typu *¡Brr!*, *¡Ah!*, *¡Bah!*, *¡Hum!*, *¡Uy!* nebo *¡Mm!* Je patrné, že se jedná o výkřiky, které mají ve velké míře konvencionalizovanou formu a standardně se užívají v daných konkrétních situacích.
- b) Emocionální zvolání založená na denominátorech konvertovaných do funkce interjekcí
Jak již plyne z názvu, jedná se o citoslovce nevlastní.
Autoři uvádějí např. gramatikalizované imperativy *¡Anda!*, *¡Mira!*, *¡Vaya!* nebo *¡Viva!*; jako další potom zmiňují *¡Bueno!*, *¡Claro!* nebo *¡Bravo!*.
- c) Tabuizované vulgarismy
Zde najdeme zástupce sekundárních citoslovcí – např. *¡Joder!*, *¡Coño!* nebo *¡Mierda!*
- d) Eufemismy
Jak *Mluvnice současné španělštiny* uvádí, jedná se o zjemněné formy vulgarismů. Citoslovce užitá jako zaklení jsou sekundární, pocházejí tedy z jiných slovních druhů. Vlivem gramatikalizace získala konvenčně danou formu a obsah. *Mluvnice* zmiňuje např. *¡Hostia(s)!* (Do háje!), *¡Caramba!*, *¡Caray!* (Hrome!), *¡Rayos!* (Sakra!) nebo *¡Jolín!* (Do prčic!)
- e) Interjekční fráze
Sem spadají víceslovné konstrukce typu *¡Ay de...!* (Běda...!), *¡Vaya con!...* nebo *¡Caray con...!* (To je teda!)
- f) Interjekční věty a souvětí
Jedná se o ustálené zvolací věty nebo souvětí, např. *¡Hay que ver!* (No teda!) nebo *¡Vete a saber!* (To kdybych věděl!)

10.2. Emilio Alarcos Llorach¹¹⁹

Alarcos Llorach rozděluje citoslovce podle komunikační funkce na tři skupiny: citoslovce onomatopoická (*interjecciones onomatopéyicas*), citoslovce apelativní (*interjecciones apelativas*) a syntomatická (*interjecciones sintomáticas*).

¹¹⁹ Alarcos Llorach, E. (1994)

1) Citoslovce onomatopoická (*interjecciones onomatopéyicas*)

V první kategorii (citoslovce onomatopoická) se Alarcos Llorach shoduje s *Mluvnici současné španělštiny*. Základním kritériem pro zařazení určitého výrazu je napodobení zvuku mimojazykové reality. Alarcos Llorach zmiňuje např. zvuk zvonku (*¡Rin riin!*) nebo zvuk rány, např. při dopadu kladiva (*¡Zas!*, *¡Pum!*). Důležité je, že mluvčí se nemusí pouze držet konvencionalizovaných zvuků, které mu nabízí jazykový repertoár, ale může vytvořit i vlastní napodobení, pokud se jedná o jiný nebo neobvyklý zvuk.¹²⁰

2) Citoslovce apelativní (*interjecciones apelativas*)

Tato citoslovce mají za úkol upoutat pozornost posluchače, aby komunikace mohla pokračovat a mluvčí mohl uplatnit svůj vliv. Do této skupiny Alarcos Llorach zařazuje i pozdravy. Obsahovým vymezením se shoduje s *Mluvnici současné španělštiny*, ale na rozdíl od ní neuvádí žádné další podskupiny. Výčet příkladů je rovněž omezený – setkáváme se tedy s výrazy, které jsou v komunikaci poměrně hojně užívané – např. *¡Hola!*, *¡Buenas tardes!*, *¡Eh!*, *¡Ey*, *¡Chissst!* nebo *¡Hala!*.

3) Citoslovce syntomatická (*interjecciones sintomáticas*)

Do této skupiny Alarcos Llorach zahrnuje citoslovce, která vyjadřují duševní rozpoložení mluvčího, stejně jako jeho postoj vzhledem k výpovědi. Připouští také, že mohou obsahovat reprezentativní nebo apelovou složku. Rámcově se proto shoduje s definicí afektivních citoslovců v *Mluvnici současné španělštiny*. Stejně jako u předchozích skupin, analyzuje pouze omezený výčet (nejpoužívanějších) citoslovců – *¡Ah!*, *¡Ajá!* (*Ajajá!*), *¡Ay!*, *¡Bah!*, *¡Caramba!*, *¡Hola!*, *¡Huy!*, *¡Oh!*, *¡Ojalá!*, *¡Ps!* (*¡Pss!*), *¡Pu!* (*¡Puf!*, *¡Puaf!*), *¡Tatata!* a *¡Uf!*

10.3. María Jesús López Bobo¹²¹

María Jesús López Bobo se shoduje s výše uvedenými mluvnici a rozděluje citoslovce rovněž na reprezentativní, expresivní a apelativní.¹²²

¹²⁰ Alarcos Llorach, E. (1994, s. 241)

¹²¹ López Bobo, M. J. (2002)

Na rozdíl od nich však z první skupiny vylučuje onomatopoické výrazy. Podle López Bobo sice mohou v určitých kontextech nabývat interjekčního charakteru, ale nemohou být za citoslovce považovány, protože pojmenovávají – mají referenční funkci:

„...en el primer grupo numerosas gramáticas incluyen erróneamente los nombres de ruido u onomatopeyas, esto es, adaptaciones fonemáticas de ruidos que manifiestan de modo redundante lo designado por otras unidades de la lengua. Serían formas del tipo ¡zas!, ¡cataplum!, ¡plaf!, ¡pum!, ¡rin, rin!, ¡chac...chac! de categoría nominal, que consustancialmente codifican un contenido lingüístico diferente a la interjección, lo que no impide que en determinados contextos adquieran un valor interjetivo.“¹²³

10.4. Nueva gramática de la lengua española – Manual - RAE¹²⁴

Nueva gramática de la lengua española – Manual vynechává skupinu onomatopoických slov a uvádí pouze dvě skupiny – citoslovce apelativní (*interjecciones apelativas* o *directivas*) a expresivní (*interjecciones expresivas* o *sintomáticas*).¹²⁵ Pokud jde o konkrétní užití, *Manual* už tyto dvě skupiny dále nerozděluje, pouze uvádí příklady.

Stejně jako tomu bylo u předchozích gramatik, *Manual* charakterizuje apelativní citoslovce jako jazykové prostředky, které jsou zaměřené na posluchače a mají u něj vyvolat odezvu. Důležitá je i společenská funkce – *Manual* zmiňuje např. pozdravy nebo přípitky. Příklady se částečně shodují s předchozími gramatikami, mezi pozdravy jsou zařazeny např. *¡Hola!*, *¡Adiós!*, *¡Epa!* nebo *¡Chao!*. U společenských příležitostí *Manual* uvádí *¡Salud!* nebo *¡Chinchín!*. Na rozdíl od výše uvedených zdrojů však věnuje větší pozornost formulím, např. *¡Mucho gusto*, *¡No faltaba más!*, *¡Hasta la vista!*, *¡Buen provecho!* nebo *¡Hasta nunca!*. Nenechává však stranou ani citoslovce neformulového typu a zmiňuje příklady, které už jsme zaznamenali v předchozích mluvnicích – *¡Eh!*, *¡Ojo!*, *¡Adelante!*, *¡Ánimo!*, *¡Arriba!*, *¡Dale!*, *¡Vamos!*, *¡Venga!* atd.

Pokud porovnáme tento typ užití s výše uvedenými formullemi, je zřejmé, že formulativní konstrukce představují spíše okrajové prvky – jejich komponenty si stále uchovávají původní význam, posun k abstraktnímu významu vlivem gramatikalizace není příliš výrazný.

¹²² López Bobo, M. J. (2002, s. 27)

¹²³ Tamtéž, s. 27

¹²⁴ R.A.E. (2010)

¹²⁵ R.A.E. (2010, s. 628)

Naopak citoslovce expresivní se vztahují k mluvčímu a jeho duševnímu rozpoložení. *Manual* uvádí např. *¡Carajo!*, *¡Demonios!*, *¡Lástima!*, *¡Leche(s)!*, *¡Mierda!*, *¡Puñetas!*, *¡Ajajá!*, *¡Bah!*, *¡Huy!* atd. Opět se sekáváme i s formullemi a složitějšími konstrukcemi – *¡Vaya con!*, *¡Por fin!*, *¡Ahí va!* nebo *¡Cómo va a ser!*.

Manual neklasifikuje jednotlivé typy citoslovcí a komplexnějších výrazů podle specifické funkce, ale zmiňuje se o převažujícím užití daného příkladu. Přestože mohou být některá citoslovce použita ve více kontextech, vždy jeden převažuje. V tomto smyslu *Manual* hovoří o určité formě specifikace. Typickým příkladem je citoslovce *bah*. Jak *Manual* uvádí, „*La interjección que se asocia de forma prototípica con la indiferencia, el desdén o el menosprecio es bah.*“¹²⁶

Stejný postoj zastává i López Bobo. Každé citoslovce má určitou prototypickou vlastnost, která je odrazem určité funkce jazyka.¹²⁷

10.5. Ángel Alonso Cortés¹²⁸

Alonso Cortés klasifikuje citoslovce na základě ilokuční síly, kterou u citoslovcí považuje za klíčovou: „*En términos pragmáticos, definiremos la interjección como la expresión de un estado mental que carece de contenido proposicional, pero posee fuerza ilocutiva.*“¹²⁹

Základem je Searlovo rozdělení ilokučních aktů, podle něhož Alonso Cortés rozlišuje tři hlavní kategorie citoslovcí – asertivní, direktivní a expresivní.¹³⁰

Důraz je kladen zejména na citoslovce expresivní, zaměřím se tedy na ně.

Tato kategorie patří mezi nejpestřejší, pokud jde o vyjádření emocí mluvčího. Alonso Cortés rozděluje jednotlivá citoslovce právě podle složky, která v duševním rozpoložení převažuje. Hovoří o skupinách citoslovcí vyjadřujících:

- a) Smutek, úlek, strach a bolest (*lamento, susto, temor, dolor*)

¹²⁶ R.A.E. (2010, s. 632)

¹²⁷ López Bobo, M. J. (2002, s. 53)

¹²⁸ Alonso Cortés, Á. (1999, s. 4027-4030). In. Bosque, I., Demonte, V.(ed). 1999.

¹²⁹ Tamtéž, s. 4027

¹³⁰ Tamtéž, s. 4027

U této skupiny v gramatice uvádí jediného zástupce, a sice *ay*. Jako příklady uvádí věty typu:

¡Ay de mí!

¡Ay! Nos habéis asustado.

b) Obdiv, radost, potěšení (*admiración, alegría, placer*)

Zde hovoří hlavně o dvou citoslovcích – *¡Ah!* a *¡Ay!*. Pro ilustraci jejich užití ve smyslu radosti nebo potěšení můžeme zmínit následující případy:

Ah, qué bien que lo pasamos el sábado.

¡Ay, qué rico!

c) Překvapení (*sorpresa*)

V této kategorii máme více možností, např. citoslovce *¡Caramba!*, *¡Coño!*, *¡Hombre!* a *¡Uh!*. Přibližné příklady užití jsou třeba tyto:

¡Caramba, qué sorpresa!

¡Coño, viene mi esposa!

¡Hombre, qué es eso!

¡Uh! ¿Pero quien eres tú?

Z výše uvedeného je zřejmé, že ta samá citoslovce (např. *ah* nebo *ay*) mohou sloužit k vyjádření mnohem širšího spektra funkcí, než by se mohlo zdát.

Pokud jde o citoslovce expresivní, stojíme také před problémem, jak rozeznat převažující složku, v tomto případě úlek, strach, lítost, radost, obdiv nebo překvapení. Pokud příklady vidíme pouze na papíře, je to v některých případech prakticky nemožné; zejména u nevyhraněných citoslovcí typu *ah* a *ay*. Pro vyvození správné interpretace je proto nesmírně důležitá intonace a často i neverbální gesta.

Existují samozřejmě i citoslovce, která jsou vyhraněná, např. prototypicky negativně zabarvené *bah* – u nich je potom situace o něco jednodušší. Stále ale platí, že i u těchto citoslovcí je při interpretaci důležitá intonace – bez ní je takřka nemožné rozpoznat konkrétní nuance, byť víme, že obecně platný význam je spíše negativní.

10.6. Natalia Cueto Vallverdú a María Jesús López Bobo¹³¹

López Bobo a Cueto Vallverdú klasifikují citoslovce na základě pragmatického významu do čtyř kategorií:

- 1) Citoslovce, která mohou odrážet jakékoli duševní rozpoložení mluvčího.

Do této skupiny se zařazují třeba následující citoslovce: *¡Uy!*, *¡Ah!*, *¡Ay!*, *¡Joder!*, *¡Coño!*, *¡Caray!* nebo *¡Jesús!*. Protože mohou být užita v široké škále kontextů a komunikačních situací, může být obtížné je správně interpretovat. Jak autorky uvádí, tato citoslovce mají ryze pragmatický charakter, a jejich úkolem je tedy „vést“ posluchače v rámci inferenčního procesu tak, aby pochopil, jak je sdělení myšleno.

- 2) Citoslovce, která výrazně zužují možný okruh interpretací a vyjadřují konkrétní postoj mluvčího k obsahu sdělení.

Zde již mluvíme o méně flexibilních, více sémanticky vymezených citoslovcích. Pro účely správné interpretace obsahu sdělení jsou proto podstatně vhodnější. Jsou zmiňovány základní významy, s nimiž jsou určitá citoslovce spojována: *¡Bah!* – odmítnutí; *¡Ja!* – odmítavý postoj; *¡Puag!* – pohrdání nebo odpor k něčemu (někomu); *¡Olé!* – překvapení v kladném slova smyslu; *¡Vaya por Dios!* nebo *¡Mierda!* – protest; *¡Gracias a Dios!* – úleva.

- 3) Citoslovce, u nichž přetrvává původní význam, ale ve vztahu původního a nového významu existuje souvislost.

Do této skupiny patří citoslovce, u nichž je proces gramatikalizace výsledkem metaforického nebo metonymického přenesení významu. Původní význam se proměnil do abstraktnější podoby, ale stále je v podstatě přítomen. Týká se to třeba výrazů *¡Cuidado!*, *¡Ojo!*, *¡Fuera!* nebo *¡Alto!*. Může jít o posun od fyzického k mentálnímu (*cuidado*, *ojo*, *alto*) nebo od prostorového vyjádření k odmítnutí (*fuera*).

- 4) Citoslovce s plně rozvinutým pragmatickým významem; význam konceptuální, jehož nositelem byl původní slovní druh, ale v některých kontextech přetrvává.

Tyto výrazy nejsou plně gramatikalizovány, a nemohou být proto řazeny mezi „hlavní“ citoslovce – pohybují se na okraji spektra. Ze syntaktického hlediska bývají také součástí větné struktury, což u plně gramatikalizovaných citoslovců nenastává. Dalším projevem neúplné gramatikalizace je také morfologická nestabilita. Příkladem mohou být imperativy

¹³¹ Cueto Vallverdú, N., López Bobo, M. J. (2003)

¡Figúrate!, *¡Fíjate!*, *¡Oye!* nebo *¡Mira!*. *Oye* nebo *mira* stále zachovávají svůj původní význam, přestože v některých kontextech se mohou projevat jako gramatikalizovaná citoslovce.

Pokud jde o zapojení do větné struktury, López Bobo dává příklad *¡Mira cómo no soy yo sola la que te lo dice...!*. Je zřejmé, že *mira* je do větné struktury silně včleněno – nemůže mít samostatné postavení a zároveň vyjadřovat ten samý význam, protože pokud by stálo samostatně, nešlo by o interjekční užití, ale klasický imperativ.

V otázce morfologické podoby se objevuje zejména variantnost mezi druhou a třetí osobou jednotného čísla – v případě *oye* a *mira* zde máme i *oiga* a *mire*. U dalších dvou imperativů, konkrétně *fíjate* a *figúrate*, bychom si mohli klást otázku, zda vůbec dochází k nějakému významovému posunu, protože obě dvě slovesa mají už z podstaty mentální charakter. Posun od fyzického k mentálnímu (jako tomu může být u *oye* nebo *mira*) zde nepřichází v úvahu.

10.7. María Ángeles Torres Sánchez a José Luis Berbeira Gardón¹³²

Ještě další způsob klasifikace uvádějí Torres Sánchez a Berbeira Gardón. Zabývají se zejména vlastními citoslovci a kategorizují je podle převažujících komunikačních funkcí a s nimi spojených modálních významů.

1) Citoslovce emotivní (*interjecciones con valor emotivo*)

Patří sem veškerá citoslovce, která nějakým způsobem vyjadřují postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Torres Sánchez a Berbeira Gardón porovnávají klasifikace jiných autorů a dochází k závěru, že citoslovce označovaná jako emotivní (Wierzbicka, 1992), expresivní a kognitivní (Ameka, 1992) a expresivně emotivní (Alcaide Lara, 1996) spadají do kategorie emotivních citoslovci. Příjemce sdělení porozumí výpovědi právě na základě přítomnosti daného citoslovce. Kdybychom měli analyzovat následující příklad: *¡Oh, el programa empieza a las ocho!*, z pouhého *el programa empieza a las ocho* bychom nedokázali určit, jaký postoj k tomuto sdělení mluvčí má. Skutečnost, že se jedná o zklamání, posluchači pomůže vyvodit právě citoslovce.

2) Citoslovce apelativní (*interjecciones con valor apelativo*)

¹³² Torres Sánchez, M. Á., Berbeira Gardón, J. L. (2003)

Do této kategorie podle autorů patří citoslovce, která jsou označována jako konativní (Ameka, 1992), volitivní (Wierzbicka, 1992) nebo apelativní (Alcaide Lara, 1996). Shodují se s ostatními autory, že cílem užití těchto citoslovcí je upoutat pozornost příjemce sdělení a působit na něj, aby něco udělal. Torres Sánchez a Garbeira Gardón však dělí tuto kategorii ještě do dvou dalších skupin – na citoslovce performativní a konativní.

a) Citoslovce performativní (*interjecciones con valor performativo*)

Pomocí performativních citoslovcí mluvčí působí na posluchače a ukazuje mu, jakým způsobem má interpretovat obsah sdělení, a jaký je tedy jeho postoj coby mluvčího. Mezi citoslovce performativní se zařazuje například *eh*. Pro ilustraci bychom mohli uvést třeba tento příklad:

Ahora vamos a la piscina, ¿eh?

Pokud posluchač uslyší pouze první část výpovědi, může nabýt dojmu, že se jedná v podstatě o příkaz. To ale není záměrem mluvčího – jak vysvětlují autoři u obdobného příkladu, mluvčí chce realizovat danou činnost (jít do bazénu), ale neví, jestli totéž chce udělat i posluchač. Proto představuje svůj návrh, tedy jít do bazénu, ale zároveň dává posluchači možnost se vyjádřit. Příjemce sdělení v průběhu inferenčního procesu interpretuje první část sdělení (teď jdeme do bazénu), ale protože následuje citoslovce *eh*, je to pro posluchače signál, že by měl interpretovat zároveň i postoj mluvčího – nejedná se o příkaz jít do bazénu, mluvčí čeká na souhlasnou nebo zamítavou odpověď posluchače.

b) Citoslovce konativní (*Interjección con valor conativo*)

Mezi tato citoslovce autoři řadí řadí *¡Chist!*, *¿No?*, *¿Ei?* nebo *¿Uh?*. Způsob, jakým posluchač význam výpovědi s citoslovcem interpretuje, závisí na kontextu:

„...será el contexto comunicativo el que, en cada caso, especifique el valor performativo de la interjección ("orden", "sugerencia", "pregunta", "petición", etc.)“¹³³

Prostřednictvím konativních citoslovcí mluvčí jasně vyjadřuje, co chce. Účelem už tedy není pomoci posluchači, aby správně interpretoval postoj mluvčího, ale mluvčí už jasně vyjadřuje svůj záměr. Torres Sánchez a Berbeira Gardón to vysvětlují na příkladu *¡Oye!* a *¡Mira!*. Pokud je mluvčí ve výpovědi použije, znamená to, že dává jasně najevo svůj úmysl upoutat

¹³³ Torres Sánchez, M. Á., Berbeira Gardón, J. L. (2003, s. 354)

pozornost posluchače a začít s ním komunikovat, případně se hned do komunikace aktivně zapojit a ujmout se slova.

3) Citoslovce kognitivní (interjecciones con valor cognitivo)

Torres Sánchez a Berbeira Gardón konstatují, že konativní citoslovce bývají zmiňována také jako expresivně-valorativní a expresivně-optativní (Alcaide Lara, 1996). Odrážejí duševní pochody mluvčího během komunikačního aktu, zda a do jaké míry věří předpokladům (*supuestos cognitivos*), které si vytváří v průběhu interpretace obsahu sdělení. Pomocí citoslovce tedy může vyjádřit pochybnost, váhání, nesouhlas nebo porozumění. Do této skupiny se řadí třeba některá užití *¡Mmm!*, *¡Ahá!*, *¡Ajá!*, *¡Bah!*, *¡Ah!* a *¡Claro!*.

11. Pragmatická klasifikace katalánských citoslovcí

Nyní bude následovat stručný popis situace v katalánštině. Stejně jako u klasifikace citoslovcí na základě jejich původního slovního druhu, i v klasifikaci pragmatické budu vycházet z *Gramàtica de català contemporani*.¹³⁴ Tato mluvnice se v podstatě shoduje při uvádění a vysvětlování kritérií s výše uvedenými klasifikacemi týkajícími se španělštiny. Rozděluje citoslovce podle jejich převažující komunikační funkce, a sice na expresivní, konativní, fatická, metajazyková a reprezentativní (onomatopoická). Dále je ještě dělí podle významů vzhledem k nejčastějšímu způsobu užití, např. vyjádření bolesti, radosti, lhostejnosti atd.

U každé z kategorií rozlišuje citoslovce vlastní a citoslovce nevlastní. Často ovšem dochází k překrývání – citoslovce mohou spadat do více skupin, protože záleží na konkrétním případě užití.

Vzhledem k praktické části práce jsou důležitá zejména citoslovce vlastní – mezi expresivní patří např. *ah, ai, oh, ui, bah, hum* nebo *uh*; mezi konativní třeba *ei, ep, eh, xist*; mezi fatická např. *ei, hola, ah no, au* nebo *apa*; mezi metajazyková např. *ah, mm, ah* nebo *eh*.

Pokud jde o onomatopoická slova, mluvnice rozlišuje onomatopeya primární a sekundární. Primární vyjadřují typy zvuků, např. zvuky zvířat (např. *bub-bub* – štěkání psa, *piu* – ptačí pípání). Sekundární potom reprezentují pohyby. Jako příklad uvádí např. *zas* – rychlý pohyb nebo *pam* – pád).

¹³⁴ Cuenca, M. J. (2008, s. 3216-3231)

12. Případové studie: vybraná vlastní citoslovce v korpusu InterCorp a jejich české protějšky

V teoretické části práce jsem se zabývala základními charakteristikami citoslovcí z různých perspektiv, ale dosud nebyl věnován prostor detailnějšímu popisu významů, kterých mohou v komunikaci nabývat. Byla řeč o dvou skupinách citoslovcí, a sice vlastních a nevlastních. Dle mého názoru jsou pro účely praktické části práce klíčová právě citoslovce vlastní, protože jsou to jazykové prostředky, které jsou v každém jazyce různé, a tvoří proto naprosto originální součást jazykového systému. Současně mají pouze interjekční užití, a nemohou tedy plnit funkci jiných slovních druhů. Proto je dle mého názoru nejobektivnější zaměřit se v této části práce pouze na ně.

Obecně řečeno, ve vztahu k významu a kontextu je nejdůležitější modalita výpovědi. Právě postoj mluvčího je klíčový pro analýzu významu daného citoslovce i pro jeho český protějšek. V kapitole o klasifikacích citoslovcí bylo patrné, že odborná literatura je dělí podle jejich převažující funkce, a sice (obecně vzato) na expresivní, apelativní a fatická. Tyto základní funkce a z nich vyplývající modální významy je možné nejlépe identifikovat právě u vlastních citoslovcí.

Přestože je za dominantní považován expresivní význam, v mnoha případech dané citoslovce obsahuje i význam apelativní a fatický. Při práci s korpusem se proto zaměřím právě na přenos těchto významů do českého vyjádření. Budu tedy sledovat nejen přímo české ekvivalenty, ale pokusím se rovněž obecně popsat prostředky, které můžeme v češtině pro vyjádření určitých modálních významů použít.

12.1. Popis metodologie

Osou praktické části práce bude jedenáct španělských vlastních citoslovcí, která jsem vybrala na základě jejich četného výskytu v odborné literatuře i v běžném použití. Konkrétně jde o tato: *eh, ah, oh, ay, bah, uy, ja, zas, pum, hum a uf*. Cílem bude identifikovat a popsat jejich české protějšky, nebo alespoň obecné tendence přenosu jejich významu do češtiny.

Výzkum jsem prováděla na základě dat v paralelním korpusu InterCorp (verze 8 z 4.6. 2015, rozhraní KonText). K tomuto účelu jsem vytvořila španělsko-český korpus tvořený jádrem (tedy beletrií), ale omezený pouze na španělsky psané texty. Překlady z třetích jazyků jsem do

výzkumu nezahrnovala, protože jsem se domnívala, že by vlivem překladu mohlo dojít k pozměnění kontextu, a tedy i k jinému užití daných citoslovcí, případně i k užití jiného typu citoslovce, než kdyby se jednalo o původní španělsky psaný text.

Subkorpus byl vytvořen 24. dubna 2016 a pracovala jsem s ním v období od 24. dubna do 5. května 2016. Vytvořený subkorpus má velikost 11.341.877 pozic.¹³⁵ Při popisu a hodnocení citoslovcí uvádím počet výskytů a hodnotu frekvence i.p.m., která vyjadřuje četnost výskytu daného citoslovce na milion pozic v subkorpusu.

Při analýze jednotlivých citoslovcí jsem vycházela z významů uváděných ve slovníku Španělské královské akademie (dále už jen *DRAE*),¹³⁶ a pokoušela se zjistit, do jaké míry jim odpovídá český překlad, konkrétně jaké české protějšky daná citoslovce mohou mít.

Pokud jde o přímé ekvivalenty citoslovcí, klíčovým ukazatelem byla možnost jejich identifikace v textu, a to zejména pomocí interpunkce. Ve velkém množství případů to však nebylo možné, protože význam španělského citoslovce se promítal do českého překladu jiným způsobem. Uváděla jsem tedy, že se jedná o bezekvivalentní případy, ale snažila jsem se popsat základní tendence a prostředky, kterými byly významy citoslovce v češtině vyjádřeny. Z tohoto důvodu také práce nepřináší kvantitativní statistiku všech českých protějšků. U citoslovcí typu *ah*, které bylo hojně překládáno jako *ach*, sice bylo *ach* obsaženo, ale často v kombinaci s dalšími výrazy. Výsledkem proto bylo nejen samotné *ach*, ale i *ach ano*, *ach ne* nebo *ach tak*. U ostatních citoslovcí docházelo k obdobným situacím, a bylo by tudíž velmi obtížné přesně určit, kolik jakých překladů se v textech vyskytuje. Zvolila jsem proto uvedení pouze základní statistiky – kolik bylo překladů s nějakou formou identifikovatelného ekvivalentu a kolik výskytů naopak bylo bez českého protějšku (patří sem případy, kdy se přítomnost citoslovce dala určit pouze z celkového vyznění nebo např. z různých zdůraznění pomocí *to*, *ale* nebo *teda*; druhou variantou je naprostá absence čehokoli, co by mohlo nasvědčovat výskytu citoslovce ve španělském textu). Třetím uváděným číslem je počet šumů.

Při výzkumu jsem ještě použila dva další materiály, a sice korpus *Araneum Hispanicum Minus*¹³⁷ o celkové velikosti 120.941.646 pozic a *Diccionario de partículas discursivas*.¹³⁸

¹³⁵ Čermák, P., Vavřín, M. Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>

¹³⁶ R.A.E. Diccionario de la Real Academia Española. 23.^a edición, 2014. [online]. Dostupné z <http://www.rae.es/>

¹³⁷ Benko, V. Araneum Hispanicum Minus, verze 15.04. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>

Korpus *Araneum* sloužil pouze jako podpurný materiál, a to zejména při popisu postavení daného citoslovce vzhledem k výpovědi. *Diccionario de partículas discursivas* jsem použila jako zdroj doplňujících informací o významech citoslovcí coby diskurzivních markátorů. To se však týkalo pouze dvou citoslovcí – *eh* a *ah*.

V katalánštině byla situace komplikovanější. Pracovala jsem s jádrem katalánsko-české části korpusu InterCorp (v rozhraní KonText);¹³⁹ nebylo však možné vytvořit subkorpus sestávající pouze z katalánsky psaných děl, neboť jádro je tvořeno překlady z třetích jazyků. Dalším faktorem, který významně limituje možnosti výzkumu, je velikost tohoto korpusu. Má pouze 5.635.396 pozic – je tudíž mnohem menší než subkorpus španělsko-český.

Protože je katalánsko-česká část korpusu podstatně menší a navíc nebylo možné provádět výzkum pouze na původních katalánských textech, zvolila jsem situaci v katalánštině pouze jako přihlídnutí ke španělsko-české části. Popisuji tedy pouze základní tendence překladu katalánských citoslovcí do češtiny, což se promítá i do menší rozsáhlosti těchto kapitol.

Pro výzkum jsem zvolila katalánské protějšky výše uvedených španělských vlastních citoslovcí. Zkoumanými citoslovci tudíž jsou *eh*, *ah*, *oh*, *ai*, *bah*, *ui*, *ha* (*ha ha*), *hum*, *zas* (případně *xac*), *pum*, *hum* a *uf*. Jejich překlad jsem ověřila v *Diccionari castellà-català*.¹⁴⁰ V několika případech slovník uváděl ekvivalentů více, ovšem s drobnými významovými odlišnostmi. Odpovídající protějšek jsem tedy ověřila ve slovníku *Diccionari d'Institut d'Estudis Catalans* (dále jen *DIEC*).¹⁴¹ Tento slovník jsem také použila jako výchozí materiál při popisu významů konkrétních citoslovcí, abych je potom mohla porovnat s výskyty v korpusu. Stejně jako tomu bylo ve španělsko-české části, i zde uvádím u každého citoslovce počet výskytů a hodnotu frekvence i.p.m.. Při vlastní analýze potom počet variant bez českého protějšku a variant s protějškem. Třetím číslem je počet šumů.

12.2. Eh

Prvním citoslovcem, které budu analyzovat na základě vytvořeného subkorpusu v InterCorpu, je *eh*. Jedná se o jedno z nejfrekventovanějších citoslovcí. Počet výskytů je 421, frekvence

¹³⁸ Briz, A., Pons, S., Portolés, J. (coords., 2008), dostupný z www.dpde.es.

¹³⁹ Bauçà i Sastre, A., Marina Amat, J. R., Vavřín, M. Korpus InterCorp – katalánština, verze 8 z 4. 6. 2015.

Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

¹⁴⁰ Torras i Roderigas, J. (coord., 2008)

¹⁴¹ DIEC (2^a edició, 2007)

i.p.m. má hodnotu 37.12. Obecně vzato, 120 případů bylo bez českého protějšku, 269 s protějškem a ve 32 případech šlo o šumy.

Jak již bylo zmíněno, citoslovce *eh* je velmi hojně zastoupené a vyskytuje se v poměrně širokém spektru kontextů. *DRAE* ho specifikuje jako „*interjección usada para preguntar, llamar, despreciar, reprender o advertir.*“

Tomuto citoslovci se také věnuje *Diccionario de partículas discursivas del español*.¹⁴² Rozlišuje celkem tři užití:

- 1) Mluvčí apeluje na posluchače, aby souhlasil s obsahem sdělení, vyhověl nějakému požadavku nebo změnil postoj k něčemu.
- 2) Zdůraznění toho, co mluvčí říká; účelem je nejen klást důraz na sdělení samotné, ale také intenzivněji navázat kontakt s posluchačem a přimět ho, aby byl na straně mluvčího a souhlasil s ním.
- 3) Neporozumění obsahu sdělení, mluvčí žádá o opakování informace nebo její jiné formulování.

Nyní se pokusím analyzovat výskyty *eh* ve vytvořeném subkorpusu a popsat, v jakém kontextu se *eh* vyskytuje a do jaké míry české překlady odpovídají výše uvedeným významům.

Pokud jde o překlady bez přímého ekvivalentu, mohu zmínit např. tyto:

No lo pases por alto, ¿eh?

Tohle nesmíš přece pominout.

(Augusto Roa Bastos – Já nejvyšší)

En cuanto me muera, lo envías, ¿eh?

Odešleš to ihned po mé smrti.

(Miguel de Unamuno – Mlha)

Kdybychom je měli analyzovat podle významů, které uvádí *Diccionario de partículas discursivas del español*, pravděpodobně bychom je mohli přiřadit spíše k prvnímu významu. V prvním i ve druhém případě mluvčí apeluje na posluchače, aby něco udělal, tedy aby

¹⁴² Briz, A., Pons, S., Portolés, J.. (2008)

nějakou skutečnost jen tak nepřecházel nebo aby danou zásilku odeslal hned po smrti mluvčího. V prvním případě čeština dodává na apelativním významu pomocí *prece*, které obsahuje důraz směrem k posluchači, a vybízí ho tak k reakci. Ve druhém případě sice v české verzi nemáme žádný příznakový výraz, ale naléhavost a nekompromisnost apelu je vyjádřena v samotné formě výpovědi, konkrétně v *odešleš to ihned*.

V dalších dvou příkladech z korpusu už bychom spíše našli shodu s druhým typem významu, o němž hovoří *Diccionario de partículas discursivas*. Jedná se o zdůraznění obsahu sdělení, ale zároveň je patrná snaha mluvčího navázat s posluchačem těsnější kontakt a apelovat na něj, aby s ním souhlasil.

Pues bien; de cada cien líos, más o menos honrados, y ese a que aludías es honradísimo, ¡eh!, de cada cien líos entre hombre y mujer, en más de noventa la seductora es ella y el seducido es él.

Tedy: z každé stovky víceméně počestných svazků – a známost, na kterou narážíš, je z nejpočestnějších, rozumíš? – z každé stovky svazků mezi mužem a ženou ve více než devadesáti případech bývá svědkyní ona a svedeným on.

(Miguel de Unamuno – *Mlha*)

No elegía mal usted, ¿eh?

Nevybíral jste si špatně.

(Mario Benedetti – *Psaní do schránky času*)

V prvním případě se mluvčí ujišťuje, že posluchač chápe, co se mu sděluje; zároveň ale chce, aby přijal jeho stanovisko. V češtině se daný význam dá vyjádřit mnoha způsoby, včetně zde uplatněného *rozumíš*, které má v posluchači vzbudit dojem, že mluvčí říká něco zásadního a pravdivého, a proto by s ním posluchač měl souhlasit. Mluvčí tak chce dosáhnout toho, aby se posluchač ztotožnil s jeho názorem a neodporoval mu.

Ve druhém příkladu se mluvčí posluchače rovněž snaží přesvědčit o pravdivosti určitého názoru. Korpus nabízí pouze úryvek, z něhož je zřejmé, že řeč je o manželkách jednoho z účastníků rozhovoru.

Třetím možným užitím *eh* je žádost o zopakování sdělení nebo jinou formulaci, protože posluchač (mluvčí) neporozuměl obsahu.

A ver, ¿qué quieres decir, eh?

Co tím chceš říct?

(Eduardo Mendoza – Pravda o případu Savolta)

V subkorpusu ale byly zastoupeny i případy, kde *eh* mělo v českém překladu jasně identifikovatelný ekvivalent. V takovém případě ale překlad úzce souvisel s postavením *eh* v rámci výpovědi. Proto budu v uvádění ekvivalentů postupovat právě podle něho. Ve všech výskytech (nezávisle na postavení *eh*) se v podstatě jedná o vyjádření jeho významů, jak je popisuje *Diccionario de partículas discursivas*.

Asi nejfrekventovanějším postavením *eh* je podle korpusových dat koncová pozice. Pokud jde o samotné výpovědi, jasně dominuje tázací charakter. V některých případech se mluvčí skutečně ptá a očekává odpověď, ve většině výskytů ale už mluvčí odpověď zná, a chce se tedy spíše ujistit, že obsah sdělení skutečně platí, že posluchač pochopil, co se mu říká, nebo ho přesvědčit o pravdivosti něčeho. V češtině je v takových případech také poměrně častý ironický nádech. Nejčastějšími českými ekvivalenty *eh* jsou *co, že, jo, vid', ano a hm*.

¿Qué te parece, ¿eh?

Tak co tomu říkáš, co?

(Roberto Bolaño – Divocí detektivové)

Hacia tanto que no tenemos una buena charla metafísica, ¿eh?

Už jsme si dávno pořádně nepovídali o metafyzice, vid'?

(Julio Cortázar – Nebe, peklo, ráj)

Os gusta, ¿eh?

Libí se vám, že?

(Miguel de Unamuno – Celý muž)

Je zřejmé, že právě koncové postavení je klíčové. *Eh* bývá odděleno od zbytku výpovědi čárkou, a tvoří i samostatný intonační celek, takže může snadněji vyjadřovat modální významy.

Eh však může stát i samostatně nebo na začátku výpovědi. Na základě dat ze subkorpusu můžeme usoudit, že samostatně stojí *eh* v případě tázací věty, když mluvčí neslyšel nebo neporozuměl obsahu sdělení, a žádá proto jeho opakování. V takovém případě je *¿Eh?* překládáno pouze jako *Co?*, *Ano?* nebo *No?*

Může se také jednat o situaci, kdy mluvčí neví, jak začít, nebo je v rozpacích. *Eh* v tomto případě ale také stojí samostatně a do češtiny je překládáno jako *ehm* nebo *hm*. Tento typ výskytu ale nebyl příliš častý.

Dalším případem postavení *eh* na začátku výpovědi je situace, kdy chce mluvčí na někoho zavolat nebo na něco upozornit, a prostřednictvím *eh* svému úmyslu dodává větší důraz. Do češtiny je tento případ překládán ve většině případů jako *hej* nebo *hele*.

¡Eh franchise, contéstame!

Hej, Frantíku, odpověz mi!

(Augusto Roa Bastos – Já nejvyšší)

Třetí možností je postavení uvnitř výpovědi. Na základě korpusových dat můžeme usoudit, že v této pozici *eh* zastává spíše fatickou funkci – usnadňuje mluvčímu napojení jednotlivých celků a zároveň mu poskytuje prostor k přemýšlení nad dalším směřováním komunikace. V češtině jsou nejčastějšími ekvivalenty *hm*, *ehm* nebo *víš*.

Una señorita, eh, Harriet Winslow, eh, de Washington, D. C. Dice que ella fue testigo de los hechos.

Jistá slečna, ehm, Harriet Winslowová, ehm, z Washingtonu, D. C. Tvrdí, že byla svědkem, jak se to stalo.

(Carlos Fuentes – Starý gringo)

No lo digo yo, ¿eh?, que conste, lo oí decir en el Rosales.

To neříkám já, víš, kdepak, slyšel jsem to v Rosales.

(Juan Marsé – Kaligrafie)

Pokud jde o pozici *eh* vzhledem k výpovědi, může být dobrým zdrojem již zmíněný korpus *Araneum Hispanicum Minus*. Jsou zde zastoupeny všechny tři varianty – tedy *eh* v pozici

počáteční, střední i koncové. Jasně však převažují poslední dvě, přičemž koncová pozice je podstatně častější. *Eh* bývá většinou odděleno čárkou nebo otazníkem.

Situace v katalánštině:

Ekvivalentem španělského citoslovce *eh* je v katalánštině rovněž *eh*. Pokusím se nyní stručně shrnout základní tendence v jeho českých překladech.

Před samotným popisem jednotlivých výskytů bych ráda začala významem *eh*, jak ho popisuje *Diccionari d'Institut d'Estudis Catalans*. Rozlišuje celkem tři významy:

- 1) Mluvčí může toto citoslovce použít, pokud se chce dotázat na určitou informaci, které nerozuměl nebo ji neslyšel. Mezi další varianty patří vyjádření osobního postoje ve vztahu k něčemu, tedy souhlas, nesouhlas atd.
- 2) Druhým samostatně řazeným užitím je vyjádření pohrdání. *DIEC* už však blíže nspecifikuje, zda jde o pohrdání v obecném slova smyslu, nebo zda se *eh* vyskytuje pouze v určitém kontextu.
- 3) Třetí možností je užití apelativní, tedy upoutání něčí pozornosti za určitým účelem.

Eh je v katalánsko českém korpusu zastoupeno v počtu 190 výskytů s frekvencí i.p.m. 33.72. Z celkového počtu 190 výskytů bylo 54 bez ekvivalentního výrazu a 110 s přítomností ekvivalentu. Zbytek výskytů představovaly šumy.

V případech bez přímého ekvivalentu je typické určité subjektivní zabarvení, které se v překladu samozřejmě projeví, a to většinou jako zdůraznění obsahu sdělení.

No comencis, eh!

Nech si toho.

(Joanne K. Rowling – Harry Potter a Kámen mudrců)

Pokud jde o české ekvivalenty, velmi důležitým faktorem je pozice *eh* v rámci výpovědi, stejně jako tomu bylo u španělštiny. Pokud stojí samostatně, obvykle jde o otázku, která je vyjádřena českým *Co?* nebo *Cože?*

V pozici uprostřed výpovědi je *eh* překládáno většinou jako *ééé*, *hm* nebo *ehm*, ve většině případů se mluvčí nad něčím zamýšlí, případně je nerozhodný. V tomto postavení tedy převažuje fatická (případně metajazyková) funkce – *eh* vlastně pomáhá mluvčímu navázat na předchozí část výpovědi a současně mu poskytuje prostor na rozmyšlení, jak pokračovat dále.

Jo..., eh..., m'ha espantat... –va dir sense gaire convicció.

Já ... eh... vy jste mě ale vylekal ... ,” začal nešikovně.

(Douglas Adams – Stopařův průvodce po galaxii)

Vůbec nejčastěji se však *eh* vyskytovalo v koncové pozici. Zaznamenala jsem přibližně stejné ekvivalenty jako u překladů ze španělštiny. Nejhojněji zastoupenými výrazy byly *co*, *že* a *ano*. Stejně jako ve španělštině, i zde má *eh* charakter zdůraznění, ujištění, apelu nebo přesvědčení posluchače o něčem.

I com abans millor, eh?

Co nejdřív, ano?

(José Maria de Queirós – Zločin pátera Amara)

12.3. Ah

Pokud se podíváme do slovníku *DRAE*, *ah* je popisováno jako citoslovce sloužící k vyjádření bolesti, obdivu, překvapení nebo jiných podobných pocitů. Je tedy vidět, že rozpětí možných významů je poměrně velké.

Ve vytvořeném subkorpusu bylo celkem 733 výskytů s frekvencí i.p.m. 64.63. Variant bez jasného ekvivalentu bylo 223 a variant s ekvivalentem 458. Šumových výskytů bylo 52.

Ve skupině překladů bez jasně identifikovatelných ekvivalentů mluvčí většinou vyjadřuje překvapení, náhlé pochopení, vzpomnutí si na něco nebo povzdech. Významově se tedy často příliš neliší od variant přeložených jako *ach* nebo *aha*.

Ah, una última cosa .

A poslední věc.

(Juan Marsé – Kaligrafie)

¿Ah, está casada?

Tak ona je vdaná?

(Guillermo Arriaga – Psí lásky)

Pak je zde ještě další druh výskytů, a sice těch, které neodpovídají výše uvedeným významům, a mohou tedy vyjadřovat podstatně širší spektrum variant. Významově se proto mohou blížit i jiným citoslovcím – pokud bychom nevěděli, že ve španělském originálu je zastoupeno *ah*, z české verze by bylo skoro nemožné to vydedukovat. Jako příklad mohou posloužit tyto úryvky:

Ah, pibe.

Vida ho.

(Julio Cortázar – Výherci)

Ah, me acuerdo que aquella noche estaba el chico de Martín Salas.

A to si ti dodneška vzpomínám, tenkrát večer byl u nás kluk Martina Salaše.

(Mario Benedetti – Díky za oheň)

U překladů s ekvivalentem bylo nejčastěji *ah* překládáno jako *ach*. Obecně vzato je možné říci, že se většinou jedná o vyjádření povzdechu, rezignace nebo překvapení, a to v pozitivním i negativním smyslu. Jasně tedy převažuje expresivní funkce.

¡Ah, si nos hubiésemos conocido antes!

Ach, kdybychom se byli poznali dříve!

(Miguel de Unamuno – Celý muž)

Ah, caigo en la cuenta de que hace tiempo la andaba buscando.

Ach, je mi teď jasné, že jsem ji už dávno hledal.

(Miguel de Unamuno – Mlha)

Někdy se *ach* pojí i s vokativem, a funguje tak jako emočně zabarvené oslovení. Mluvčí tak rovněž může vyjádřit povzdech nad informací, kterou posluchači sděluje. Apelativní funkce (oslovení a upoutání pozornosti) se tak zároveň pojí i s funkcí expresivní. Pro názornost mohu uvést příklad z korpusu:

Ah, general Arroyo, te saliste con la tuya y te moriste joven.

Ach, generále Arroyo, vyšlo ti to, jak jsi chtěl, a umřel jsi mladý.

(Carlos Fuentes – Starý gringo)

V korpusu se také objevovaly konstrukce obsahující *ach* spolu s jinými výrazy. Typickým příkladem je *ach tak* nebo *ach ano*, pomocí nichž mluvčí vyjadřuje pochopení situace. Blíží se tedy spíše významu *aha*. Ve španělské verzi se spojení *ach tak* nebo *ach ano* vyskytovala buď jako samostatně stojící *ah*, nebo ve vztahu k *sí*, tedy *ah, sí*.

Ah, dije, es normal, tal vez usted está demasiado acostumbrado y ya no le encuentra el gusto.

Ach tak, opáčil jsem, to je normální, třeba jste si na ni příliš zvykl, proto vám tolik nechutná.

(Roberto Bolaño – Třetí říše)

V korpusu se také vyskytovalo spojení *ah no*, které bylo často překládáno jako *ach ne*, a z podstaty věci tak mělo negativní zabarvení.

Třetí nejčastější skupinu výskytů tvoří *ah* přeložené jako *aha*. Zde je význam jasný a většinou nepřipouští jiný výklad než náhlé pochopení něčeho.

Ah, ah ... menos mal que no interrumpí ...

Aha, aha ... aspoň že jsem vás nepřerušil ...

(Zoe Valdés – Každý den nic)

Situace v katalánštině:

DIEC definuje *ah* jako citoslovce vyjadřující širokou škálu emocí – radost, bolest, rozhořčení, překvapení atd. Tomu odpovídá i počet výskytů v InterCorpu – je jich celkem 655 s frekvencí i.p.m. 36.76. Pokud jde o obecnou charakteristiku, 271 výskytů bylo bez přímého českého ekvivalentu, 349 s ekvivalentem a ve 35 případech se jednalo o šumy.

V případech bez českého ekvivalentu se poměrně často vyskytoval povzdech spojený s přáním, v češtině vyjádřený jako *kdyby* nebo *kéž by*.

Ah, si Stefano Maino aixequés el cap!

Kdyby se tak probudil Stefano Maino! ...

(Javier Moro – Červené sáři)

V dalších případech jsem zaznamenala přítomnost zdůrazňujících výrazů, např. ukazovacích zájmen.

Ah, pillastre! –va pensar Contenson, que va sentir l'ordre.

„Ten mizera!” pomyslel si Contenson, když příkaz zaslechl.

(Honoré de Balzac – Lesk a bída kurtizán)

Ve skupině výskytů s ekvivalentním vyjádřením byly (stejně jako ve španělštině) velmi hojně zastoupeny protějšky *ach* a *aha* s převažujícími významy povzdechu (*ach*) nebo pochopení (*aha*).

12.4. Oh

Citoslovce *oh* v korpusu zaznamenává 247 výskytů. Frekvence i.p.m. má hodnotu 21.78. Slovník *DRAE* přisuzuje *oh* vyjadřování velmi rozmanitého spektra emocí, nejvíce však úžasu, lítosti a radosti. Výsledky vyhledávání to v podstatě potvrzují. Pokud jde o obecný popis, 65 výskytů bylo bez přímého ekvivalentu a 161 s ekvivalentem. Šumů bylo 21.

V bezekvivalentních případech bylo v českém překladu těžké určit nějakou převažující možnost. Můžeme najít příklady, kde bude český překlad alespoň částečně odpovídat přibližnému významu *oh* (tedy vyjádření údivu, překvapení, povzdechu). Setkáme se ale také s množstvím případů, kde vůbec nic nenasvědčuje tomu, že by ve španělském originálu mohlo být použito *oh*. Můžeme to ilustrovat na těchto úryvcích:

*¿De qué te sirvió el verano, **oh** ruiseñor?*

K čemu ti bylo slunné léto, slavíku?

(Julio Cortázar – Nebe, peklo, ráj)

***Oh**, no es una inquietud interesante, ni metafísica; pero sí como una señal muy débil ...*

Není to nic zajímavého, žádný metafyzický nepokoj, jenom takové slaboučké znamení ...

(Julio Cortázar – Výherci)

Ve variantách bez přímého protějšku se v češtině setkáváme i s rozsáhlejšími konstrukcemi typu *to je teda, to je ale, ale ano* atd.

¡Oh revelación!

To je tedy objev!

(Mario Benedetti – Díky za oheň)

Nemůžeme tedy jasně identifikovat, jakou měrou do celkového významu přispívá právě *oh*. Je patrná určitá citová zabarvenost, ale stejného výsledku můžeme dosáhnout i jinými lexikálními prostředky, např. použitím jiného vlastního nebo nevlastního citoslovce – třeba gramatikalizovaného imperativu.

Ve skupině překladů s ekvivalentem panuje shodná situace jako u výše uvedeného *ah*. Kromě povzdechu je však silně zastoupen obdiv nebo úžas. Jiné ladění úryvků je patrné – ačkoli je nejhojněji zastoupeným protějškem *ach* (jako u *ah*), jeho vyznění je v kontextu vnímáno jako pozitivnější. Nejlépe to dokazuje zejména první z příkladů:

¡Oh, como cantan en el piso de arriba!

Ach, jak zpívají ti v bytě nad námi!

(Cortázar - Příběhy o kronopech a fámech)

Oh, tú, quienquiera que seas, escucha mis palabras.

Ach, ty, at' jsi kdokoliv, vyslechni má slova.

(Eduardo Mendoza – Podivuhodná cesta Pomponia Flata)

Můžeme také porovnat jejich celkové vyznění s dalším nejčastějším způsobem překladu, a sice *ó* nebo *och*. Je jasné, že *ó* a *och* vyjadřují obdiv či vzývání. V korpusu se nejvíce vyskytovaly dva typy situací:

- 1) Mluvčí vzývá a dovolává se někoho nebo něčeho, v tom případě se *ó* nebo *och* pojí s oslovením.
- 2) Mluvčí vyjadřuje povzdech, překvapení v pozitivním (někdy i negativním) smyslu a obdiv. Významově se proto může přirovnat k výše zmíněnému překladu pomocí *ach*.

Oh, terror de los antepasados, oh noche de la raza, pozo ciego y borboteante...

Ó hrůzo předků, ó noci pokolení, slepá, bublající studni...

(Julio Cortázar – Výherci)

¡Oh, qué felicidad!

Och, takové štěstí!

(Juan Rulfo – Llano v plamenech)

Pokud bych měla zhodnotit toto citoslovce, na prvním místě by určitě byla expresivní funkce. U většiny případů se vyskytuje určitá forma subjektivního vyjádření emocí, a to zejména v překladech typu *ach* a *och*. U překladu *ó* můžeme hovořit spíše o apelativní funkci, protože mluvčí oslovuje, a chce tedy s určitým záměrem připoutat pozornost. Nesmíme ale opomíjet případy *ó* jako prostředku vyjádření obdivu. V takovém případě se opět jedná o vyjádření emocí, a tedy expresivní funkci.

Situace v katalánštině:

Definice *DIEC* se v podstatě shoduje s *DRAE* – *oh* je charakterizováno jako citoslovce vyjadřující překvapení, obdiv, lítost, radost nebo nesouhlas.

V korpusu má *oh* 734 výskytů s frekvencí i.p.m. 37.36. Bilance překladů bez ekvivalentního českého výrazu a s ekvivalentem je poměrně vyrovnaná – v prvním případě 357, ve druhém potom 352. Na šumy připadá 25 případů.

Situace je v podstatě stejná jako u španělštiny – typy konstrukcí u bezekvivalentních překladů jsou podobného typu, zejména pokud jde o přítomnost zdůrazňovacích konstrukcí typu *to teda*, *to ale* atd.

Oh, segur que sí - va dir el Harry, i els altres dos es van sorprendre de veure que feia un gran somriure.

„To tedy budu,“ kývl Harry, a Rona i Hermionu překvapil široký úsměv v jeho tváři.

(J. K. Rowling – Harry Potter a Kámen mudrců)

Pokud jde o české protějšky, nejvíce je zastoupena varianta *ach*; potom následují *ó* a *och*. Může se jednat o povzdech, překvapení nebo obdiv, další možností je i oslovení nebo dovolávání se někomu nebo něčeho.

12.5. Ay

Jak uvádí *DRAE*, citoslovce *ay* může mít mnoho různých významů – slouží k vyjádření duševního rozpoložení mluvčího, zejména pokud se jedná o bolest, lítost nebo povzdech. *DRAE* se zmiňuje také o spojení *ay de* následované podstaným jménem nebo zájmenem.

U citoslovce *ay* zaznamenáváme ve vytvořeném subkorpusu 467 výskytů. Frekvence i.p.m. má hodnotu 41.17. Obecně se dá říci, že *ay* je citoslovcem s dominantní expresivní funkcí, protože v drtivé většině případů bylo spojováno s bolestí, povzdechy a negativními pocity obecně.

Celkem jsem u *ay* našla 94 výskytů bez přímého českého ekvivalentního výrazu, naopak výskytů s ekvivalentem bylo 324. Zbylých 49 výskytů představovaly šumy.

U variant bez přímého ekvivalentu byly většinou přítomny subjektivně zabarvené výrazy a konstrukce, např. *no tak, to víš, ale jdi, ale + vokativ*. Zajímavé je, že u těchto případů není negativní vyznění typické pro *ay* vůbec jednoznačné – v mnoha případech dochází k významovému posunu a *ay* funguje spíše jako vyjádření nedůvěry, odmítnutí, nebo dokonce povzbuzení. Vyjádření psychické či fyzické bolesti proto není tak časté, jak by se mohlo zdát. Můžeme to ilustrovat na následujících příkladech:

Ay, Yamilé , deja esa guapería.

Ale jdi, Yamilé, nepředváděj se.

(Pedro Juan Gutiérrez – Král Havany)

¡Ay, Tecla, hoy en día se necesitan amigos para todo!

To víš, Tecló, dneska jsou přátelé potřeba na všechno!

(Juan Marsé – Kaligrafie)

Ay, Klaus, qué ingenuo eres .

Ale no tak, Klausí, ty jsi teda naivní .

(Roberto Bolaño – 2666)

Ay, Sinchi, qué impresión me hizo .

Neumíš si představit, Sinchi, jak to se mnou otrásló.

(Mario Vargas Llosa – Pantaleón a jeho ženská rota)

Je tedy patrné, že v české verzi je *ay* překládáno velmi rozmanitě, a význam *ay* coby vyjádření bolesti tudíž nemusí být přítomen vůbec. V uvedených příkladech je ale možné zaznamenat větší či menší povzdech – mluvčí není s něčím spokojen, ale má zároveň omezené možnosti, jak situaci zlepšit, protože se daná věc netýká přímo něj, ale jiných osob nebo skutečností, které nemůže ovlivnit.

Z hlediska českých protějšků je situace o něco jasnější – absolutní převahu má *ach*. V drtivé většině jde o povzdech nebo psychické utrpení.

Ay, chica, quién no ha amado alguna vez a quien no le conviene.

Ach, děvče, kdo někdy nemiloval toho, kdo se k němu nehodí.

(Juan Marsé – Kaligrafie)

Dalším častým protějškem *ay* bylo české citoslovce *au*, *a to* ve smyslu fyzické bolesti. Šlo o jednoznačné případy, protože citoslovce *au* v češtině spojujeme právě s fyzickou bolestí. Žádný jiný druh interpretace tedy nepřicházel v úvahu.

¡Ay, qué daño me haces!

Au, vždyť to bolí!

(Camilo José Cela – Úl)

V českém překladu se vyskytovalo poměrně hodně možností dalších ekvivalentů, ale ani jedna z nich výrazně nepřevažovala nad ostatními. Objevují se překlady *ay* jako *běda*, *bože*, *ach bože*, *bože můj*, *jé*, *proboha*, *panebože*, *kristepane*, *ježíšmarjá*, *juj* nebo *ouvej*. Všechny vyjadřují povzdech nebo vyjádření utrpení. V tomto ohledu je zajímavý poměrně četný výskyt výrazů s náboženskou tematikou – mluvčí jimi dává výpovědi větší naléhavost. Můžeme to ilustrovat na příkladu:

Ay, ay, hermana ... ¿cómo se puede sufrir tanto?

Ach Bože, sestřičko, jak je vůbec možné takhle trpět?

(Isabel Allende – Paula)

Ráda bych se zmínila ještě o českém překladu *bēda*, který se často vyskytoval jako ekvivalent konstrukce *ay de*.

... *ay de la abeja que se atreviera a picarle, aunque sólo fuera de pensamiento.*

...*bēda* včele, jež by se ho odvážila bodnout, byť třeba jen v duchu.

(Roberto Bolaño – 2066)

Situace v katalánštině:

V katalánštině je protějškem *ay* citoslovce *ai*. V korpusu se objevuje v počtu 652 výskytů s frekvencí i.p.m. 32.76. Variant bez českého ekvivalentu je 75, překladů s ekvivalentem je 313. Zbytek, tedy 264 výskytů, jsou šumy. Podle *DIEC* je *ai* citoslovcem, které vyjadřuje především bolest, a často také vzpomnutí si na něco. Stejně jako u španělštiny, i zde se *ai* vyskytovalo spíše ve formě povzdechu.

U bezekvivalentních variant máme opět k dispozici velké spektrum možností, například zdůraznění duševního rozpoložení konstrukcemi *to je, to je ale* atd.

Ai, quin disgust!

To je rána!

(José Maria de Queirós – Zločin pátera Amara)

Pokud jde o české ekvivalenty *ai*, jednoznačně vede *ach*. Tento způsob překladu odpovídá povaze *ai* – účelem je vyjádřit bolest nebo povzdechnutí.

Mezi další ekvivalentní výrazy se řadí *au, jéje, bēda, aj aj, och, bohužel* nebo *proboha*.

12.6. Bah

DRAE uvádí, že citoslovce *bah* bývá obvykle spojováno s vyjadřováním negativních pocitů, jakými jsou třeba odmítnutí, pohrdání nebo lhostejnost. Má tedy primárně expresivní charakter. Nyní se pokusím na základě korpusu zjistit, zda tomu tak skutečně je.

Bah má v daném subkorpusu 96 výskytů a frekvenci i.p.m. 8.46. Ve 28 výskytech je *bah* přeloženo bez českých ekvivalentů, v 60 potom s ekvivalentem. Pokud jde o první případ, nabízí se hypotéza, že do češtiny by se negativně laděný význam mohl promítnout ve formě

určitých výrazů, které v sobě rovněž obsahují jistou negativitu, např. *těžko* v následujícím příkladu:

¡Bah! , nosotros no nos permitimos ciertos lujos ...

*Některý druh přepychu si **těžko** můžeme dovolit ...*

(Miguel de Unamuno – Mlha)

Setkáváme se však i s případy, kdy *bah* vyjadřuje lhostejnost. Do češtiny jsou takové situace překládány třeba jako *to je jedno*.

Bah, qué importa, es suiza.

To je jedno, stejně je to Švýcarska.

(Julio Cortázar – Nebe, peklo, ráj)

Obecně vzato, ve výskytech bez ekvivalentního výrazu je v češtině často velmi obtížné význam *bah* vyjádřit. Nebylo proto možné stanovit nějaké obecně platné zákonitosti ve způsobu jeho překladu. Ukázkou nepříznakových vyjádření může být třeba následující úryvek:

Bah, conociéndolo, siempre he pensado que debió de ser algo así como asesor artístico de Batista, ¿no te ha contado nada de eso?

Jak ho znám, vždycky jsem si myslel, že nejspíš dělal něco jako uměleckého poradce Batistovi, tobě o tom nic neříkal?

(Javier Marías – Srdce tak bílé)

Pokud jde o ekvivalentní vyjádření *bah* v češtině, největší frekvenci výskytu v subkorpusu jsem zaznamenala u *ale co*, *ale* a *hm*.

Bah, para lo que de veras importaba, la belleza y el arte, tu biografía estaba terminada.

Ale co, pokud jde o věci, jež opravdu něco znamenají, o krásu a umění, tvá biografie už skončila.

(Mario Vargas Llosa – Ráj je až za rohem)

Bah, digamos que se asomó y vio a la chica desde la puerta, tirada acá donde usted la ve, muy quieta, y nos llamó .

Hm, zřejmě nahlédla dovnitř a ode dveří ji uviděla, jak leží tam, co ji vidíte, a nehýbá se, a zavolala nám.

(Eduardo Sacheri – Otázka, kterou má v očích)

¡**Bah, bah, bah!**

Ale, ale, ale!

(Miguel de Unamuno – Celý muž)

V dalších případech je *bah* překládáno jako *pch*, *pche* nebo *pchá* – zde je vyjádření odmítnutí nebo pohrdání jednoznačné, zatímco v předchozích příkladech připadá v úvahu i lhostejnost (*a co*, *ale co*) nebo neutrální postoj (*hm*).

Situace v katalánštině:

DIEC definuje *bah* jako citoslovce, které může vyjadřovat tři významy, a sice pochybnost nebo nedůvěru, pohrdání a odmítnutí. V posledním případě *DIEC* uvádí, že *bah* se vyskytuje zdvojeně, tedy *bah bah*.

V katalánsko-české části *InterCorpu* se *bah* vyskytuje celkem ve 42 případech s frekvencí i.p.m. 7.45. V celkem 26 výskytech jsem zaznamenala nějakou formu ekvivalentního vyjádření, v 16 výskytech nebylo v českém překladu možné identifikovat výraz, který by mohl být považován za ekvivalent *bah*.

Pro ilustraci uvádím dva příklady, kde v češtině není význam *bah* explicitně vyjádřen.

Bah!, no us amoïneu per aquests gossos, que han guanyat tots sumes enormes amb mi.

Jen si z těch darebáků nic nedělejte. Beztak na mně vydělali hromadu peněz.

(Honoré Balzac – Lesk a bída kurtizán)

Bah, històries per no dormir - va dir el tiet Vernon.

„To všechno je **jen** snůška starých žvástů, " ozval se strýc Vernon.

(Joanne K. Rowling – Harry Potter a Kámen mudrců)

V prvním případě by mohlo být možné prostřednictvím *jen* rozpoznat určitou formu lhostejnosti spojenou s odmítnutím (tedy významy *bah*), stejně jako ve druhém případě. Nedá se ale říci, že by šlo o ekvivalentní vyjádření. Spíše se jedná o podobnost významu, který má v češtině takto použitý výraz *jen* (tedy snižování významu něčeho) s významem *bah*.

Pokud jde o české ekvivalenty, korpus nabízí poměrně širokou škálu možností – *ale jdi, ba, ale, no, pche, no tak, ale co, ach jo, hm* nebo *ba ne*. Žádný z nich však nepřevažuje. Jak je vidět, české překlady *bah* se v podstatě shodují s těmi ze španělské části korpusu.

12.7. Uy

Pokud se podíváme na výskyt *uy* ve vytvořeném subkorpusu, zjistíme, že se vyskytuje v 34 případech s frekvencí i.p.m. 3.00. Celkově převažují výskyty s českým protějškem – v korpusu je jich 23. Naopak případů bez přímého českého ekvivalentu bylo pouze 7. Zbylé 4 výskyty představují šumy.

Podle *DRAE* by mělo toto citoslovce vyjadřovat intenzivní fyzickou bolest, zahanbení nebo údiv (úžas). Korpus potvrzuje spíše údiv, čemuž odpovídají i české překlady. Nejčastějším překladem bylo *juj*, mezi dalšími potom figurují *ach, jejda, ajajaj* nebo *uch*.

Uy, qué felicidad, el cadetito, Pantita Junior.

Juj, to je radosti, budeme mít malého kadeta, Pantitu mladšího.

(Mario Vargas Llosa – Pantaleón a jeho ženská rota)

Zajímavé možnosti překladu významu se vyskytly v některých úryvcích bez přímých ekvivalentů – např. *no fuj, jeminánku, Kristova noho* a *bože můj*.

Uy Dios qué cuarto de baño, qué inodoro, mama mía .

Kristova noho, to je teda koupelna, a ten záchod, mamma mia!

(Julio Cortázar – Výherci)

DRAE se v souvislosti s *uy* zmiňuje také o variantě *huy*. Zadála jsem ji proto také do vytvořeného subkorpusu. Výsledkem bylo 14 výskytů s převážně negativně znějícími překlady, např. *ble, uf, pche* nebo věty s příznakovou přítomností *ale*:

Huy, hija, en pelotas estoy bien.

Ale klid, holčičko, zvládnú to i bez košile.

(Maruja Torres – Dokud jsme naživu)

Přestože se jedná o malý počet výskytů, mohlo by jít o určitý ukazatel větší negativnosti *huy* ve vztahu k *uy*. K jednoznačnému prokázání by ale bylo samozřejmě potřeba větší množství dat.

Situace v katalánštině:

DIEC popisuje *ui* jako citoslovce, jehož prostřednictvím lze vyjádřit bolest nebo velké překvapení. V korpusu *ui* zaznamenává celkem 75 výskytů, z nichž 40 je s českými protějšky a 28 bez. Zbylých 7 případů jsou šumy.

Pokud jde o varianty bez přímého ekvivalentu, v některých případech je možné rozpoznat určitý druh překvapení, ale u jiných se přítomnost *ui* vůbec neprojevuje. Obecně by asi bylo možné říci, že se objevují zvýraznění pomocí *tedy, to, nebo ale*.

Ui, si coneguessis la Vlasta!

To kdybys poznal Vlastu!

(Bohumil Hrabal – Městečko, kde se zastavil čas)

Ve variantách s českým protějškem převažovalo *ach*. Není ale možné zobecnit jeho roli – někde vyjadřuje překvapení, ale jinde spíše funguje jako povzdech. Na prokázání případného většinového významu by ale bylo potřeba více dat.

12.8. Ja

Při analýze citoslovce *ja* jsem ve vytvořeném subkorpusu nalezla 86 výskytů s frekvencí i.p.m. 7.58. Z celkového počtu výskytů byly dva výskyty bezekvivalentní a naopak 51 s ekvivalentem. Zbylých 33 výskytů připadá na šumy. Slovník *DRAE* pod heslem *ja* uvádí, že se jedná o citoslovce napodobující smích nebo vyjadřující nedůvěřivost.

Na úvod je potřeba říci, že v korpusu se vyskytuje několik podtypů *ja*, a sice *ja*, *jaja* a *jajaja*. V drtivé většině případů je vyjádřen smích, ale nevíme, zda jde o smích jako takový, nebo spíše o ironii (ironický smích).

Někdy samostatně stojící *ja* může vyjadřovat i triumfální gesto nebo pocit převahy, který je v českém překladu pojat jako *chá*.

Por Dios, si hasta en los senos de mi madre percibí señas de canibalismo y urgí a los amantes a que se mordieran al besarse, anden, muérdanse, bestezuelas, cómanse entre sí: muérdanse ... ¡ja!

Muj ty Bože, vždyť dokonce i na matčiných prsech jsem postřehl známky kanibalismu a nutil jsem milence, aby se při líbaní kousali, no tak, kousejte se, zvířátka, sežerte jeden druhého: kousejte se ... chá!

(Carlos Fuentes – Starý gringo)

Situace v katalánštině:

Katalánským protějškem *ja* je podle *DIEC* *ha ha* nebo *ha ha ha*. Definuje ho dvěma způsoby - pod heslem *ha ha* uvádí, že se jedná o citoslovce vyjadřující spokojenost nebo triumf; *ha ha ha* má naopak napodobovat zvuk smíchu. Jednoduché *ha* je také považováno za citoslovce, ovšem jeho význam je zcela odlišný od španělského *ja*, a proto se jím nebudu dále zabývat.

V korpusu jsem našla pouze zanedbatelný počet výskytů, konkrétně 7 s frekvencí i.p.m. 1.24. Protože byly všechny případy přeloženy jako *chachá*, *chachacha* nebo *cheche*, tedy jako napodobení smíchu, nebylo možné zachytit případné jiné významy.

12.9. Zas

Ve vytvořeném subkorpusu má *zas* 61 výskytů s frekvencí i.p.m. 5.38. *DRAE* hodnotí *zas* jako onomatopoické citoslovce, které imituje zvuk rány nebo reprezentuje ránu samotnou. Výskyty v korpusu to v podstatě potvrzují – *zas* skutečně může implikovat ránu, ale často je to rána posunuta do jiné, nefyzické roviny. Může totiž vyjadřovat i nenadálou a rychlou třeba nějakou událost.

To je patrné i z jednoho z případů:

Imagina mi sorpresa cuando, creyéndola olvidada, zas, la vi retornar como un cañonazo.

*Představ si, jak jsem byl překvapený. Myslel jsem, že už jsem na ni dávno zapomněl, a najednou **bum** a byla tu zase zpátky jako rána z děla.*

(Arturo Pérez Reverte – Vlámský obraz)

Z hlediska překladových variant je tudíž poměrně zajímavé. Jak bylo řečeno, jeho význam skoro vždy obsahuje náhlý a překvapivý začátek něčeho, nemusí to tedy být jen rána. V češtině proto nalzáme poměrně široké rozpětí ekvivalentních citoslovcí, např. *kuch, bim, bác, šleh, šmik, rach ho, bác ho, bum, buch, sek* nebo *bim ho*.

V korpusu převažují překlady s českým protějškem, kterých je celkem 20. Najdeme ale i výskyty bez přímého českého protějšku. Jedná se o celkem 9 případů.

...me duele que nunca lo consultases conmigo, se te antojaba y, zas, lo mismo que lo del método, que uno no se puede poner el mundo por montera...

*...ale i tak mě bolí, že ses se mnou nikdy neporadil, něco tě **prostě napadlo** a pak už ses na nic neohlížel, ale to přece nejde, nemůžeme jít hlavou proti zdi...*

(Miguel Delibes – Pět hodin s Mariem)

Je vidět, že význam *zas* v ukázce není příliš výrazně zastoupen, snad jen v tom smyslu, že někoho něco rychle a náhle napadlo. Kdybychom ale nevěděli, že se *zas* ve španělské verzi vyskytuje, těžko bychom ho na základě českého překladu odhalili.

Poměrně velké množství výskytů bohužel představují šumy – objevilo se jich celkem 32.

Situace v katalánštině:

Protějškem španělského *zas* je v katalánštině *zas* nebo *xac*. *DIEC* definuje *zas* jako citoslovce vyjadřující svist, *xac* má reprezentovat zvuk rány. *Zas* bylo zastoupeno v počtu 10 výskytů s frekvencí i.p.m. 1.77. Dva případy mají přímé ekvivalenty, a sice *bim* a *pink*. V osmi případech je vyjádřeno mlasknutí, plesknutí nebo náhlost a neočekávanost něčeho.

Další varianta, tedy *xac*, byla zastoupena v počtu 6 výskytů s frekvencí i.p.m. 1.29. Mezi významy se objevovalo mlasknutí a šmiknutí. Pro další analýzu je však tento počet nedostatečný.

12.10. Pum

Pum je nejméně početným zkoumaným citoslovcem – má pouze 21 výskytů, z nichž 4 jsou bez přímého českého protějšku. Český ekvivalent se vyskytuje v 5 případech, zbytek pak tvoří šumy. Frekvence i.p.m. má hodnotu 1.85.

DRAE ho popisuje jako citoslovce vyjadřující hluk, explozi nebo ránu. Významově je však zajímavé především ve vztahu k výše uvedenému *zas*. Jak již bylo řečeno, *zas* coby vyjádření rány se metaforicky posouvá z fyzické roviny do mentální. Naproti tomu u *pum* uvedené případy nasvědčují tomu, že hovoříme spíše o fyzické sféře. V subkorpusu je překládáno jako *prásk*, *šup*, *buch* a *bác*, a to převážně ve fyzickém kontextu.

La señora de Cazuela palideció, puso los ojos en blanco y, ¡pum!, se fue de bruces contra el suelo.

Paní Cazuelová zbledla, obrátila oči v sloup a bác! už ležela na podlaze jak široká tak dlouhá.

(Camilo José Cela – ÚI)

Situace v katalánštině:

DIEC definuje *pum* také jako citoslovce, jehož prostřednictvím je vyjadřován zvuk hluku nebo úderu.

V korpusu má však pouze 10 výskytů s frekvencí i.p.m. 1.77, tudíž můžeme obtížně vyvodit nějaký obecný závěr. U všech deseti se ale vyskytoval zvuk rány, konkrétně *prásk*, *křach* a *bum*. Ve zbylých případech se místo českého protějšku vyskytovalo sloveso vyjadřující bouchnutí nebo třísknutí.

12.11. Hum a uf

DRAE hovoří o *hum* jako o citoslovci, jehož užití začíná zastarávat, a proto je nahrazováno citoslovcem *uf*. Pokud jde o význam, *hum* je bez dalšího vysvětlení v podstatě ztotožněno s *uf*. *Uf* má potom podle *DRAE* sloužit k vyjádření únavy, nevole nebo odmítnutí.

Jestliže porovnáme výskyty *hum* a *uf* v příslušném subkorpusu, z hlediska počtu jsou na tom stejně – u obou jich zaznamenáváme 23. Frekvence i.p.m. je u obou 2.03. U *hum* nacházíme

16 překladů s ekvivalentem, 1 bez ekvivalentu a 6 šumů. U *uf* jsou poměry zhruba stejné – 20 výskytů je s českým protějškem, 3 bez něj.

V českých překladech ale nacházíme mnohé odlišnosti. *Hum* je nejčastěji překládáno jako *hmm* nebo *ehm*, a to především ve smyslu vyjádření nerozhodného stanoviska, opatrného souhlasu nebo za účelem získání času pro rozmyšlení dalšího směřování komunikace. Má tedy spíše fatickou nebo metajazykovou funkci.

Su pretensió, doña Adela, es un poco ... hum, irregular...

To, co žádáte, paní Adélo, je poněkud ... ehm, neobvyklé...

(Arturo Pérez-Reverte – Šermířský mistr)

Naopak *uf* je v drtivé většině překládáno jako *uf*, čímž je jasně vyjádřen pocit únavy nebo úlevy – má tedy převážně expresivní funkci. Prostor pro jiné interpretace a způsoby vyjádření se tak citelně zužuje.

¡Uf, estoy agotada!

Uf, jsem úplně vyřízená!

(Julia Navarro – Bratrstvo turínského plátna)

Situace v katalánštině:

V katalánsko-českém korpusu má *uf* celkem 28 výskytů s frekvencí i.p.m. 4.97. Varianty bez českého protějšku představují 7 případů, s protějškem potom 21. *DIEC* význam tohoto citoslovce popisuje jako vyjádření únavy, nepohodlí nebo pohrdavého postoje. Výskyty v korpusu to vcelku potvrzují. Nejčastěji se *uf* objevovalo v souvislosti s únavou, povzdechem nebo úlevou, a bylo tedy přeloženo jako *uf*, ale možností překladu je i více, např. *fuj*, *ach* nebo *che*. Je zřejmé, že určitá míra a forma nepohodlí nebo znevážení zastoupena je. Stejně jako tomu bylo u předchozích případů, i zde by bylo potřeba více dat.

Hum zaznamenává celkem 20 výskytů s i.p.m. 3.55. Podle *DIEC* je *hum* užíváno především ve smyslu nedůvěry nebo nedokončené výpovědi, kdy ji mluvčí nechce dořici, ale zároveň jejímu obsahu posluchač rozumí. V korpusu však převažuje *hum* přeložené jako *hum* nebo *húm* – onomatopoický výraz reprezentující zvuk dechového nástroje. Překlad *hum* jako *hm* byl v menšině.

13. Závěr

Z praktické části práce vyplývá, že uvedená citoslovce bychom mohli rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří citoslovce *eh*, *ah*, *oh* a *ay*, která mají víceúčelová užití, a mohou se tedy objevovat v širokém spektru kontextů. Tomu odpovídá i velké množství výskytů a velké rozpětí možných překladů.

Asi nejvíceúčelovějším ze zmíněných citoslovcí se jeví *eh*. Může se objevovat na začátku výpovědi, uprostřed nebo na konci, což také ovlivňuje jeho význam. Může být součástí oslovení, a upoutávat tak pozornost posluchače, může mluvčímu pomáhat ve formulování myšlenek, protože mu dává prostor na rozmyšlení, nebo také funguje jako jazykový prostředek sloužící ke zdůraznění obsahu sdělení. Může tedy plnit funkci expresivní, apelativní i fatickou, případně metajazykovou. Dalším typem užití je potom samostatné postavení ve smyslu otázky.

Ah a *oh* a *ay* také zaznamenávají poměrně vysoký počet výskytů, ale v češtině mají menší škálu významů – obvykle mají jeden nebo dva hlavní významy, které převažují i v českých překladech. Mluvíme ale pouze o překladech s českým protějškem – případy bez českého ekvivalentu není možné souhrnně zhodnotit.

Pokud jde o citoslovce *ah*, nejčastějšími typy překladu bylo *ach* a *aha*. První ve smyslu povzdechu, obdivu nebo překvapení, druhé potom při vyjádření pochopení.

Oh má s *ah* společné vyjádření povzdechu nebo obdivu – nejčastější variantou překladu bylo v češtině *ach*, *och* nebo *oh*. Jeho specifickým významem je však oslovení nebo dovolávání se někomu či něčeho. Často se jedná o uctivé nebo obdivné oslovení, může se tedy týkat živých i neživých entit. V českém překladu je tento uctivý tón vyjadřován pomocí *ó*.

Pokud mohla citoslovce *ah* a *oh* vyjadřovat povzdech v pozitivním i negativním slova smyslu, u *ay* převažuje protějšek *ach* jako převážně negativně laděný povzdech nebo vyjádření utrpení. Někde se bolest posouvala až do fyzické roviny, a *ah* tedy bylo do češtiny přeloženo jako *au*.

Druhou skupinou citoslovcí jsou *ta*, která bychom mohli z hlediska významu označit za jednoznačnější a významově úzkoprofilovější. Řeč je o *uy*, *bah*, *ja*, *zas*, *pum*, *hum* a *uf*.

Uy by podle významu uvedeného v *DRAE* bylo možné spojit s předchozími citoslovci *ah* a *oh*, protože všechny tři mohou vyjadřovat bolest nebo úžas. Rozdílný profil *uy* by ale měl být

patrný ve stupni těchto pocitů – *uy* by mělo obsahovat vyšší míru bolesti, údivu nebo překvapení. To se však úplně nepotvrdilo. Příčinou může být malý počet výskytů v porovnání s *ah* nebo *oh*. Dominantní emoci bylo překvapení, a to pomocí českého protějšku *juj*.

Dalším ze studovaných citoslovcí bylo *bah*. Již v teoretické části práce jsem zmiňovala, že odborná literatura vnímá toto citoslovce jako negativně zabarvené. To se však potvrdilo jen částečně – nejčastějším způsobem překladu totiž bylo *ale co* a *hm*. Většinou se jednalo o lhostejnost (v případě *ale co*) nebo o krátké zamyšlení spojené s určitou emoci (u varianty *hm*). Odmítání nebo pohrdání bylo v některých případech zastoupeno také, ale v mnohem menším rozsahu, než bychom mohli očekávat.

Zajímavý případ představovalo citoslovce *ja*. Nejhojněji zastoupeným českým protějškem bylo *cha*. Takový výsledek v podstatě bylo možné předpokládat, protože *ja* většinou bývá spojováno s napodobením smíchu. Zajímavé však bylo jeho uplatnění v souvislosti s ironií – klasický význam smíchu někdy přecházel do úsměšku nebo úšklebku. Pro průkaznější analýzu by však bylo potřeba více dat.

Posledními citoslovci byla *zas*, *pum*, *hum* a *uf*. Byla sice v korpusu nejméně zastoupena, ale z hlediska češtiny jsou zajímavá, protože mají, soudě podle způsobu překladu, nejjednoznačnější významovou náplň. Nejčastějším českým protějškem *hum* je *hmm* a *ehm*, u *uf* je také situace přehledná – nejvíce uplatňovanou variantou překladu je *uf*.

Zas a *pum* jsou zajímavá z hlediska porovnání jejich významů. Obě obsahují zvuk úderu – v případě *zas* byl více zastoupen nejen zvuk rány jako takové, ale i význam náhlého a neočekávaného uskutečnění něčeho. Naopak *pum* se jeví převážně jako citoslovce vyjadřující spíše fyzický úder. Jedná se však pouze o hypotézu vytvořenou na základě výskytů v korpusu. Pro její potvrzení nebo vyvrácení by bylo potřeba více dat.

V katalánsko-českém korpusu byla situace o něco složitější. Protože nebylo možné vytvořit subkorpus pouze z katalánsky psaných textů, výsledky nemohou být pokládány za zcela objektivní a průkazné. Dalším nepříznivým faktorem je i podstatně menší velikost korpusu a z toho vyplývající menší počet výskytů. U některých citoslovcí byla situace lepší, konkrétně u *eh*, *oh* a *ah*. Pokud bychom se pokusili na jejich základě alespoň stanovit obecné tendence, bylo by možné říci, že většinou se významy a české protějšky katalánských citoslovcí rámcově shodovaly s českými protějšky citoslovcí španělských. U skupiny úzkoprofilovějších citoslovcí byl však počet výskytů tak nízký, že nebylo možné vyvodit průkazné závěry.

14. Shrnutí ve španělském a českém jazyce

El presente trabajo consta de dos partes – teórica y práctica. Las dos son igual de importantes, ya que la primera representa la base teórica y metodológica para poder llevar a cabo la realización de la práctica.

En cuanto a la teoría, nos parecía necesario empezar con la definición del concepto de la interjección, tanto en español como en catalán y checo. Para complementar la definición hemos recurrido al análisis de expresiones que se incluyen en la categoría de la interjección. Los lingüistas coinciden en que hay dos grupos de interjecciones – propias e impropias. Las propias tienen un carácter meramente interjetivo, mientras que las impropias forman parte de otras partes de la oración, y, por tanto, no son exclusivas de la categoría de la interjección.

En cuanto a la característica gramatical, es decir, desde el punto de vista fonético, fonológico, morfológico y sintáctico, tienen muchas particularidades. Hemos optado por describir las más destacadas, como la composición fonémica de las interjecciones propias, invariabilidad morfológica y una gran autonomía sintáctica.

Otro bloque temático de la parte teórica lo constituye la descripción pragmática. Según las obras consultadas, los autores consideran la parte pragmática más importante que la gramatical. Parece que se debe a dos factores: las interjecciones juegan un papel muy importante en la interpretación del enunciado (por parte del oyente) y se emplean como maneras de expresar la modalidad (por parte del hablante). A este respecto, los lingüistas suelen interpretar el significado de las interjecciones a la luz de la Teoría de los actos de habla y de la Teoría de la Relevancia. La importancia de la primera consiste en describir y clasificar las interjecciones como indicadores de fuerza ilocutiva y partes de actos ilocutivos. En cambio, la Teoría de la Relevancia pone énfasis en las interjecciones como restrictores contextuales y elementos que participan activamente en el proceso inferencial.

Si en los capítulos sobre la característica gramatical mencionamos la clasificación de las interjecciones según la parte de la oración originaria, en la parte pragmática no podemos omitir la clasificación basada en los valores modales y la función comunicativa predominante de las interjecciones en cuestión. La mayoría de los autores coincide en que las interjecciones se dividen básicamente en expresivas, apelativas y fáticas. En general, la función predominante suele ser la expresiva, pero no significa que no pueda haber otros valores, como el apelativo o fático. En las clasificaciones consultadas (más o menos extensas y detalladas)

aparecen grupos de interjecciones según su función predominante, pero al mismo tiempo hay interjecciones que contienen más funciones, dependiendo del uso concreto. Como ejemplo de interjecciones polifuncionales podemos mencionar *eh*.

En lo que se refiere a la parte práctica, consiste en dos bloques: el primero trata las interjecciones españolas y sus equivalentes checos; el segundo, las interjecciones catalanas y los equivalentes checos. Sin embargo, los dos bloques son tratados como un todo, ya que se basan en la comparación entre español, catalán y checo.

Hemos optado por hacer un análisis de algunas de las interjecciones propias en el corpus InterCorp y estudiar tanto sus equivalentes checos como las maneras de traducirlas al checo (en casos de construcciones más complejas). Para llevar a cabo este propósito hemos creado un subcorpus que consiste solo en obras escritas en español. Para lograr la mayor objetividad posible hemos decidido omitir las traducciones de otras lenguas.

Para la parte práctica hemos elegido once interjecciones que se consideran más frecuentes – *eh, ah, oh, ay, bah, uy, ja, zas, pum, hum* y *uf* y hemos buscado tanto los equivalentes checos como las maneras de transmitir sus valores modales. Antes de empezar a analizar cada una de las interjecciones, hemos consultado el *DRAE* para comprobar los significados que se les atribuyen y hacernos una idea de qué tipo de significados y funciones pueden tener.

En cuanto a los resultados, hay una gran cantidad de apariciones sin equivalente checo. Hemos tratado pues de observar y describir los patrones que se repitan y compararlos con los significados mencionados en el *DRAE*. En muchos casos coinciden, pero hay casos en que no se nota ni siquiera la presencia de la interjección. En cambio, aunque en los resultados con equivalentes checos haya una variedad de posibilidades de traducción, el significado general (repugnancia, alegría, asombro, pena) está presente.

En cuanto a la parte catalano-checa, hemos estudiado las interjecciones equivalentes a las españolas. Hablamos pues de las siguientes: *eh, ah, oh, ai, bah, ui, ha ha, zas (xac), pum, hum* y *uf*. Antes de realizar la búsqueda, hemos consultado el *Diccionari d'Estudis Catalans (DIEC)* para comprobar los significados de la interjección en cuestión.

Por desgracia, no ha sido posible crear un subcorpus, puesto que el corpus no ofrece tantos datos. Al mismo tiempo, consiste en textos que representan traducciones de otras lenguas; por tanto, no ha sido posible llevar a cabo un análisis objetivo y comparable con el anterior. Sin embargo, es posible considerar los resultados como orientativos.

Tato práce se zabývá otázkou citoslovcí ve španělštině, katalánštině a češtině. Skládá se ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretickou část tvoří gramatická, sémantická a pragmatická charakteristika citoslovcí včetně možnosti jejich dalšího klasifikování. Praktická část se potom zabývá konkrétními příklady španělských a katalánských citoslovcí. Zároveň si klade za cíl popsat na základě paralelního korpusu InterCorp jejich české protějšky. Nyní se podrobněji zmíním o první, teoretické části.

V teoretické části jsem začala nejprve definicí citoslovcí ve španělštině, katalánštině i češtině. Současně bylo nutné říci, jaké výrazy se mezi citoslovce zařazují. V tomto smyslu je velmi důležité hledisko slovnědruhového původu, které je určující pro zařazení daného výrazu do skupiny citoslovcí vlastních (tedy původních) nebo nevlastních (pocházejících z jiných slovních druhů).

První tematický oddíl je tvořen charakteristikou citoslovcí z gramatického hlediska, v níž jsou popsány ty nejzásadnější rysy – specifická fonologie vlastních citoslovcí, morfologická neměnnost slovní formy a velká míra nezávislosti v rámci syntaxe.

Dalším tematickým blokem byla citoslovce z pohledu pragmatiky. V odborné literatuře byl na pragmatiku kladen větší důraz než na předchozí gramatickou část. O citoslovcích se autoři zmiňují zejména v souvislosti s interpretací významu výpovědi a vyjadřování modálních významů. Z tohoto pohledu se citoslovce hojně vyskytují ve dvou teoriích, a sice v teorii mluvních aktů a teorii relevance. První z nich pojímá citoslovce jako vyjádření ilokuční síly a zmiňuje se o nich v souvislosti s typy ilokučních aktů, druhá se soustředí na roli citoslovcí v tzv. inferenčním procesu, tedy procesu interpretace výpovědi.

V kapitole o gramatické charakteristice jsou citoslovce rozdělena na dvě velké skupiny na základě původního slovního druhu. V pojednání o pragmatice se setkáváme s klasifikací jinou, a sice podle převažující jazykové funkce a modálních významů. Většina autorů se shoduje na základním rozdělení citoslovcí na expresivní, apelativní a fatická. Jako prvořadá je vnímána funkce expresivní, ale ostatní dvě funkce jsou samozřejmě přítomny také, a to v závislosti na kontextu. Typickým příkladem takové polyfunkčnosti je třeba citoslovce *eh*.

Druhou, praktickou část tvoří výzkum v paralelním korpusu InterCorp. Cílem bylo zjistit, jak jsou do češtiny překládána konkrétní španělská a katalánská citoslovce. Na základě teoretické části bylo pro analýzu vybráno celkem jedenáct španělských citoslovcí, a sice *eh*, *ah*, *oh*, *ay*, *bah*, *uy*, *ja*, *zas*, *pum*, *hum* a *uf*. Cílem bylo určit jejich české protějšky nebo alespoň základní tendence v jejich překladech do češtiny. K tomuto účelu byl vytvořen subkorpus sestávající

pouze z beletristických, španělsky psaných textů, aby bylo při popisu dosaženo co možná největší objektivity.

Pokud jde o katalánštinu, zkoumala jsem katalánské varianty výše uvedených španělských citoslovcí – *eh, ah, oh, ai, bah, ui, ha ha, zas (xac), pum, hum a uf*. Setkala jsem se však se dvěma problémy – množství beletristických textů je podstatně menší než u španělštiny; a současně nebylo možné vytvořit subkorpus, který by obsahoval pouze původní katalánsky psané texty. Podmínky ve španělštině a v katalánštině tudíž nebyly srovnatelné. Proto je ke katalánštině pouze přihlíženo. Katalánská citoslovce a jejich české překlady mají sloužit spíše pro srovnání, a mohou tedy být i určitým vodítkem při popisu základních tendencí.

Je třeba říci, že ve španělštině i katalánštině byl ještě před zahájením výzkumu v InterCorpu zjišťován význam daných citoslovcí ve slovníku Španělské královské akademie (*DRAE*) a slovníku Institutu katalánských studií (*DIEC*). Bylo tak možné stanovit základní významové tendence, a lépe se tak orientovat v korpusových datech.

V případech bez přímého českého protějšku se vyskytovaly celkem dva typy situací – význam citoslovce bylo možné odvodit z jiných výrazů, např. z *to, ale* nebo *tedy*; druhým případem potom byla naprostá absence přítomnosti nějaké formy jeho významu.

U výskytů s protějškem se většinou vyskytovalo široké spektrum možností, jak dané citoslovce přeložit, ale určitý základní význam je spojoval. V takových případech většinou výskyty v korpusu rámcově vystihovaly významy daného citoslovce uvedené v *DRAE* nebo *DIEC*.

15. Seznam použité literatury

ALARCOS LLORACH, Emilio. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1994.

ALONSO CORTÉS, Ángel. Las construcciones exclamativas. La interjección y las expresiones vocativas. In: Bosque, I., Demonte, V. (ed). *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1999, s. 3993-4050

BADIA I MARGARIT, Antoni M. *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos, S. A., 1994.

BOSQUE, Ignacio, DEMONTE, Violeta. (ed). *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1999.

CUENCA, María Josep. Els connectors textuais i les interjeccions. In: SOLÀ, Joan. (ed). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2008, s. 3199-3231

CUETO VALLVERDÚ, Natalia, LÓPEZ BOBO, María Jesús. *La interjección: semántica y pragmática*. Madrid: Arco Libros, 2003.

ESCANDELL VIDAL, María Victoria. *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2005.

GONZÁLEZ CALVO, José Manuel. *La oración simple*. Madrid: Arco Libros, 1998.

HERNÁNDEZ ALONSO, César. *Gramática funcional del español*. Madrid: Gredos, S. A., 1996.

HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013.

- LÓPEZ BOBO, María Jesús. *La interjección: aspectos gramaticales*. Madrid: Arco Libros, 2002.
- MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia, PORTOLÉS LÁZARO, José. Los marcadores del discurso. In: I. Bosque; V. Demonte. (ed). *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe, 1999, s. 4051-4213.
- PONS BORDERÍA, Salvador. *Conceptos y aplicaciones de la Teoría de la Relevancia*. Madrid: Arco Libros, 2004.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA y Asociación de Academias de la lengua española. *Nueva gramática de la lengua española. Manual*. Madrid: Espasa Libros, 2010.
- RUIZ GURRILLO, Leonor. *Hechos pragmáticos del español*. Alicante: Universidad de Alicante, 2006.
- SEARLE, John. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- SOLÀ, Joan. (ed). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2008.
- ŠTÍCHA, František, a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013.
- TORRAS I RODER GAS, Josep. (ed.) *Diccionari castellà-català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005.
- ZAVADIL, Bohumil, ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010.

Elektronické zdroje:

AMEKA, Felix. Interjections. In K. Brown (Ed.). *Encyclopedia of language & linguistics*. 2nd ed. Oxford: Elsevier, 2006, s. 743-746. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:852625:5/component/escidoc:852624/Ame%20ka%20-%202006%20-%20Interjections.pdf>

BAUÇÀ I SASTRE, Andreu, MARINA AMAT, Joan Ramon, VAVŘÍN, Martin. *Korpus InterCorp – katalánština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. [online] [cit. 5. května 2016]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

BENKO, Vladimír. *Araneum Hispanicum Minus, verze 15.04*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. [online] [cit. 5. května 2016]. Dostupné z <http://www.korpus.cz>

BERNARDI, Lucía. De interjecciones, onomatopeyas y sonidos inarticulados: ¿Dónde y cómo se archiva la expresividad de la lengua? Una reflexión cognitivista. *VI Jornadas Internacionales de Filología y Lingüística*, 7.-9. srpna 2013, La Plata, Argentina. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <http://jornadasfilologiaylinguistica.fahce.unlp.edu.ar/vi-jornadas-1/actas-2013/Bernardi.pdf>

BLAS ARROYO, José Luis. La interjección como marcador discursivo: el caso de *eh*. *Anuario de lingüística hispánica*, vol. 11, 1995, s. 81-118. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=101657>

BRIZ, Antonio, PONS, Salvador, PORTOLÉS, José. (coords). *Diccionario de partículas discursivas del español*. 2008. [online] [cit. 6. května 2016]. Dostupné z: www.dpde.es.

ČERMÁK, Petr, VAVŘÍN, Martin. *Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. [online] [cit. 5. května 2016]. Dostupné z <http://www.korpus.cz>

CUENCA, Maria Josep. Defining the indefinable? Interjections. *Syntaxis: An international journal of syntactic research*, n. 3, 2000, s. 29-44. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=198190>

CUEVAS ALONSO, Miguel, FERNÁNDEZ GALLO, Juan Luis. La interjección desde el punto de vista semántico y de la fonología discursiva. *Interlingüística*, n. 14, 2003, s. 251–258. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://dialnet.unirioja.es/download/.../918646.pdf>

EDESO NATALÍAS, Verónica. Las interjecciones en la enseñanza de ELE: significados expresivos de la interjección *oh*. *Actas del XV. Congreso Internacional de ASELE*, 2014, s. 326-333. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/asele/pdf/15/15_0324.pdf

FÁBREGAS, Antonio, GIL, Irene. Algunos problemas de la interjección en lexicografía. *Actas de AESLA*, Universidad de Murcia, 2008, s. 631-638. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <http://www.um.es/lacell/aesla/contenido/pdf/5/fabregas.pdf>

GONZÁLEZ CALVO, José Manuel. Sobre partes de la oración: artículo, pronombre, adverbio, interjección. *Cauce*, n. 14-15, 1992, s. 87-111. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z http://cvc.cervantes.es/literatura/cauce/pdf/cauce14-15/cauce14-15_09.pdf

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. 2^a edició, 2015. [online] [cit. 5. května 2016]. Dostupné z <http://dlc.iec.cat/>

LÓPEZ BOBO, María Jesús. Hacia una caracterización semántico-pragmática de la interjección. *Pragmalingüística*, n. 10-11, 2002-2003, s. 177-202. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <http://revistas.uca.es/index.php/pragma/article/viewFile/144/155>

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la Real Academia Española*. 23.^a edición, 2014. [online] [cit. 5. května 2016]. Dostupné z <http://www.rae.es/>

REBOLLO TORÍO, Miguel. Aspectos fónicos y gráficos de las interjecciones. *Anuario de estudios filológicos*, vol. 17, 1994, s. 385-394. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=58828>

RIVAS GONZÁLEZ, Manuel. De la interjección al esbozo de una nueva teoría del signo. *Contextos*, vol. XXIII-XXIV/45-48, 2005-2006, s. 303-321. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://www.google.cz/#q=rivas+la+teor%C3%ADa+del+signo>

TANGHE, Sanne. El cómo y el porqué de las interjecciones derivadas de los verbos de movimiento. *Zeitschrift für romanische Philologie*, vol. 129, no. 2, 2013 s. 383-412. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4319840>

TORRES SÁNCHEZ, María Ángeles, Berbeira Gardón, José Luis. Interjección y onomatopeya: bases para una delimitación pragmática. *Verba*, vol. 30, 2003, s. 341-366. [online] [cit. 12. dubna 2016]. Dostupné z https://www.researchgate.net/profile/Jose_Luis_Berbeira_Gardon/publication/234054435_Interjeccion_y_onomatopeya_bases_para_una_delimitacion_pragmatica/links/02bfe50ea381646260000000.pdf